

LUNDS
UNIVERSITET

Alliansen som delade Norden

En studie av de nordiska staternas vägval i Natofrågan år 1949

Abstract

The signing of the North Atlantic Treaty on the 4th of April 1949 became a watershed for the Nordic states and divided the normally very homogenous group into two separate camps. By examining this phenomenon from three different methodological approaches, this thesis aims to explain why the division occurred. The methodological approaches are sectioned into macro meso and micro levels in order to discover how the international system, the state and the most influential individuals affected the outcome. The first approach examines the history of the states using social constructivism. The second applies rational actor and poliheuristic theory in order to analyse prominent individuals. The third approach uses the theory of balancing and bandwagoning which focuses on pressure from USA, the Soviet Union and Great Britain in directing the Nordic states towards or away from NATO. All approaches result in sub-conclusions which at the end are being merged into one conclusion which declares that the division mainly is the result of military and economic pressure from dominating states, intersubjective sensation of security in the state, the strength of the state's military force, purposeful actions from influential individuals and recent experience of violation of the state's sovereignty.

Keywords: Nato, nordiskt försvarsförbund, neutralitet, individnivå, statsnivå, systemnivå, rational actor och poliheuristisk teori, socialkonstruktivism, balancing och bandwagoning.

Antal ord: 9990

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Avgränsningar	1
2. Metod och material	3
2.1 Metodologisk ingång 1 – mesodimension	3
2.2 Metodologisk ingång 2 – mikrodimension	4
2.3 Metodologisk ingång 3 – makrodimension	5
3. Teori och variabler	6
3.1 Teori 1 – statsnivå – socialkonstruktivism	6
3.2 Teori 2 – individnivå – rational actor och poliheuristisk teori	7
3.3 Teori 3 – systemnivå – balancing och bandwagoning	8
4. Bakgrund	10
5. Analys	11
5.1 Analysnivå 1 – mesodimension	11
5.1.1 Analys av Norges statsidentitet	11
5.1.2 Analys av Danmarks statsidentitet	12
5.1.3 Analys av Sveriges statsidentitet	13
5.1.4 Analys av Finlands statsidentitet	14
5.1.5 Delslutsats för mesodimension	15
5.2 Analysnivå 2 – mikrodimension	16
5.2.1 Analys av individer från Norge	16
5.2.1.1 Einar Gerhardsen – Norges dåvarande statsminister	16
5.2.1.2 Halvard Lange – Norges dåvarande utrikesminister	17
5.2.1.3 Jens Christian Hauge – Norges dåvarande försvarsminister	17
5.2.2 Analys av individer från Danmark	18
5.2.2.1 Hans Hedtoft – Danmarks dåvarande statsminister	18
5.2.2.2 Gustav Rasmussen – Danmarks dåvarande utrikesminister	19
5.2.2.3 Henrik Kauffmann – Danmarks dåvarande ambassadör i USA	20
5.2.3 Analys av individer från Sverige	21
5.2.3.1 Tage Erlander – Sveriges dåvarande statsminister	21
5.2.3.2 Östen Undén – Sveriges dåvarande utrikesminister	22
5.2.4 Analys av individer från Finland	23
5.2.4.1 Juho Kusti Paasikivi – Finlands dåvarande president	23
5.2.4.2 Yrjö Leino – Finlands inrikesminister mellan 1945-1948	24
5.2.5 Delslutsats för mikrodimension	24
5.3 Analysnivå 3 – makrodimension	25
5.3.1 Analys av stormaktspåtryckningar på Norge	25
5.3.2 Analys av stormaktspåtryckningar på Danmark	26
5.3.3 Analys av stormaktspåtryckningar på Sverige	27
5.3.4 Analys av stormaktspåtryckningar på Finland	29
5.3.5 Delslutsats för makrodimension	30
6. Slutsats	31
6.1 Slutdiskussion	32
Referenser	33
Bilagor	37

1. Inledning

Den 4 april 1949 undertecknades det Nordatlantiska fördraget i Washington D.C. vilket blev startskottet för Nordatlantiska fördragsorganisationen (Nato). Syftet var att skapa en stark militärallians vilken skulle fungera som ett skyddsnät för de inblandade staterna genom att ett angrepp på en av dem skulle ses som ett angrepp på samtliga. Detta skulle trygga säkerheten för alla de tolv stater som i det initiala skedet konstituerade Nato. Fördragets undertecknande i april 1949 och processen som ledde dit blev således något av en vattendelare för de nordiska staterna då Danmark, Norge och Island valde att skriva under fördraget medan Sverige och Finland avstod; ett beslut som står sig än idag.

1.1 Syfte och frågeställning

Att detta beslut, trots intensiv debatt i de aktuella staterna¹ är orubbat mer än 65 år senare visar på vattendelarens styrka och ökar incitamenten markant för en närmare studie av ämnet. Studiens syfte blir således att utröna vilka faktorer som ligger bakom de annars väldigt homogena nordiska staternas olika vägval. Givet ovanstående är det historiska perspektiv som kommer appliceras rimligen att betrakta som berättigat.

Ämnet som sådant är ett fall av vilka faktorer som leder stater mot eller bort ifrån alliansbildning och jag tacklar det med en förhoppning om att uppnå ett underlag för vidare generalisering. Studiens konkreta frågeställning lyder:

Vad förklarar de nordiska staternas spridda utfall i Natofrågan år 1949?

1.2 Avgränsningar

Frågan som sådan är bred i sin karaktär, vilket är ett medvetet ställningstagande då det onekligen var ett komplext samspel av faktorer som ledde fram till det definitiva utfallet den fjärde april 1949. Emellertid har ändå vissa avkall på bredd gjorts för att ge utrymme för ett större djup i analysen. Exempelvis har jag valt att exkludera Island ifrån undersökningen som ett steg i avsmalningen, men även för att kunna analysera två positiva (Danmark & Norge) samt två negativa utfall (Sverige & Finland). Jag har även valt att begränsa det antal individer som undersöks för att kunna göra en mer ingående analys av de som var särskilt centrala för processen.² Vidare har jag valt att avsluta min analys i anslutning till

¹ Steinbock, 2008:198–206; Rottem, 2007:619–625

² Se avsnitt 2.2

fördragets undertecknande. Jag studerar således vad som ledde fram till fördraget, särskilt med fokus på åren närmast signeringen av detsamma, men något utrymme för longitudinell analys post-beslut ges ej. Detta då en sådan design markant hade ökat omfattningen på denna redan relativt breda studie. Slutligen vill jag under detta avsnitt kort nämna att även min vetenskapsteoretiska hållning är avgränsad, vilket diskuteras vidare i sektionen nedan.

2. Metod och material

Som föregående avsnitt indikerade har jag sett det som fruktbart, för att inte säga nödvändigt, att göra vissa vetenskapsteoretiska begränsningar av min studie. Min vetenskapsteoretiska syn vilar på en bearbetad version³ av den vetenskapsteoretiska figur⁴ som Martin Hollis verk ”The Philosophy of Social Science” ofta återkommer till.⁵ I den framgår att jag emfaserar faktorer relaterade till förklaring (explanation) snarare än förståelse (understanding) där möjligen socialkonstruktivismen⁶ delvis är ett undantag.⁷ Med andra ord eftersträvar jag objektivitet i möjligaste mån, på bekostnad av det relativa och subjektiva. Det kan möjligen låta smalt, men till detta adderas ett betydligt mer omfattande perspektiv i den lodräta dimensionen det vill säga mellan system och individ; eller makrodimension, mesodimension och mikrodimension om man så vill. Jag ämnar således utröna centrala komponenter ifrån tre olika metodologiska ingångar, alltså öppningar som vilar på olika metodologiska/vetenskapsteoretiska fundament, för att i den bästa av världar kunna färdigställa ett någorlunda komplett pussel med bitar från samtliga. Jag är av åsikten att det omöjligt kan gå att skapa en korrekt och heltäckande bild om någon av de tre dimensionerna exkluderas ifrån studien, då viktiga aspekter otvivelaktigen hade förbisetts.⁸ Viss överlappning kommer medvetet att ske mellan dimensionerna för att inte hjulet ska behöva uppfinnas på nytt i varje givet läge.

Att jag ändå, efter ovanstående något holistiska plädering, enbart anslår ”förklarings”-vägen och därmed placerar ”förståelse”-vägen i periferin, måste förstås ur ett generaliseringsperspektiv. För att generalisering ska kunna genomföras måste denna väg nyttjas då den högra delen av figuren⁹ leder till subjektiv hermeneutik. Generaliseringsambitionen är också huvudskälet till inkluderingen av två positiva respektive negativa utfall istället för att begränsa det till ett av vardera, då detta markant hade ökat risken för en tillfällighetsproblematik och därmed felaktiga resultat. Det är också denna ambition som ligger till grund för valet av en teorianvändande studie med fallen i fokus och teorierna som facilitatorer med något perifer ställning. De fyra stater jag väljer att analysera är till den grad lika att jag menar att John Stuart Mills method of difference är applicerbart,¹⁰ men samtidigt inte identiska varför mer än en dimension måste analyseras för att relevanta resultat ska kunna uppnås.

2.1 Metodologisk ingång 1 – mesodimension

Den första metodologiska dimensionen jag belyser i denna uppsats är mesodimensionen, det vill säga statsnivå. Man hade kunnat argumentera för att det hade varit lämpligare att inleda med en av extremerna, det vill säga att

³ Se bilaga 1 där min vetenskapsteoretiska hållning är utmärkt

⁴ Se bilaga 2 som är originalversionen av den modifierade modell jag förhåller mig till

⁵ Hollis, 1994:18–19 & 248–250

⁶ Se avsnitt 3.1

⁷ Hollis, 1994:185–189

⁸ Teorell & Svensson, 2007:56–59

⁹ Se bilaga 1

¹⁰ Teorell & Svensson, 2007:222; Esaiason et al, 2012:154–156

antingen likt en tratt vandra ner ifrån makrodimensionen eller likt en pyramid ta avstamp i mikrodimensionen. Jag menar emellertid att det i detta fall är mer fruktbart att inleda med mesodimensionen givet hur denna konstitueras, då den genom sitt förhållningssätt i mångt om mycket bereder väg för de andra två ingångarna; åtminstone för läsaren. Detta då mesodimensionen nyttjar socialkonstruktivismen för att analysera statsidentitet,¹¹ vilket i någon mån även konsoliderar uppsatsens bakgrundssektion. Jag är av uppfattningen att ämnet som sådant innehar en komplexitet som inte bara legitimerar utan närmast förordar att någon form av kontextförståelse etableras. Då goda möjligheter finns till detta inom mesodimensionen anammar jag en okonventionell disposition och inleder med den mellersta dimensionen. Rent praktiskt konstitueras mesodimensionen av en granskning av staternas olika grad av institutionaliserad neutralitet samt militära aspekter. Med andra ord studeras staternas dåvarande militära styrka, hur staternas suveränitet har respekterats på ett militärt plan samt hur djupt tanken om neutralitet finns rotad i staten.

Materialmässigt utgörs fundamentet av bland annat Christine Agius verk ”The social construction of Swedish neutrality” som trots sitt landsspecifika namn frambringar många centrala idéer kring konstruktionen av en stats neutralitet. Därtill kommer verk ifrån Christian Reus-Smit, Mlada Bukovansky och Adolf Sturmthal med flera att adderas.¹²

2.2 Metodologisk ingång 2 – mikrodimension

Den andra metodologiska dimensionen jag fokuserar på är mikrodimensionen, vilken jag likställer med individperspektiv. Här har jag valt att studera individer som spelat centrala roller i sin stats beslut kring medlemskap i Nato. Detta har jag gjort rent praktiskt genom läsning av dagböcker, brev, anteckningar, memoarer och biografier. I möjligaste mån har jag eftersträvat diversitet i källmaterialet och sökt efter multipla bekräftelser för att säkrare kunna belägga påståenden och aktioner. Av förklarliga skäl fanns inga möjligheter till analys av samtliga individer som spelat in i beslutet, varför jag initierade en kortare granskning av ett femtiotal individer för att sedan fokusera desto mer på två till tre individer per stat som av granskningen att döma haft betydelse för beslutet. Även detta antal kan verka högt givet att ytterligare två metodologiska dimensioner inkluderas i studien men märk väl att min vetenskapsteoretiska hållning fokuserar på beslutsfattarens inställning och inte på hur denna förvärvats i första hand.¹³ Hur denna har växt fram är således ett element som kommer att spela en perifer roll i denna studie, utan det relevanta är hur individen i fråga har agerat i Natofrågan.

Individerna analyseras med hjälp av teorierna om rational actor samt poliheuristisk teori och särskilt central är Greg Cashmans kronologiska rationella modell,¹⁴ vilken jag emellertid korrigerat något.¹⁵

¹¹ Se avsnitt 3.1

¹² ibid (ifall flera källor anges i följd under samma fotnot är ibid en hänvisning till den sistnämnda)

¹³ Det senare är en fråga för hermeneutiken. Se bilaga 1

¹⁴ Cashman, 2013:51–52; Mintz & DeRouen Jr, 2010:58

¹⁵ Se avsnitt 3.2

De individer som analyseras med modellen i baktanke är följande:

Einar Gerhardsen – Norges dåvarande statsminister
Halvard Lange – Norges dåvarande utrikesminister
Jens Christian Hauge – Norges dåvarande försvarsminister

Hans Hedtoft – Danmarks dåvarande statsminister
Gustav Rasmussen – Danmarks dåvarande utrikesminister
Henrik Kauffmann – Danmarks dåvarande ambassadör i USA

Tage Erlander – Sveriges dåvarande statsminister
Östen Undén – Sveriges dåvarande utrikesminister

Juho Kusti Paasikivi – Finlands dåvarande president
Yrjö Leino – Finlands inrikesminister 1945-1948

Yrjö Leino och Henrik Kauffmann var inte ministrar vid tidpunkten men är högst relevanta för utfallet ändå.¹⁶ I Sveriges och Finlands fall blev resultatet av min granskning att särskilt två individer spelade centrala roller varför antalet individer begränsas till två för dessa stater.

2.3 Metodologisk ingång 3 – makrodimension

Slutligen kommer makrodimensionen att analyseras vilken omfattar en systemdimension, vilket i det här fallet är synonymt med hur utomstående stater påverkade de nordiska länderna mot eller bort ifrån Nato. Här ligger fokus på påtryckningar genom utsagor, skriftliga meddelanden eller andra handlingar ifrån stater med syfte att påverka de nordiska länderna. Särskild emphasis kommer att placeras på USA, Storbritannien och Sovjetunionen som spelat en synnerligen central roll i sammanhanget.¹⁷ Teoretiskt sett skulle det kunna argumenteras för att ovanstående är en fråga för mesodimensionen då det inte rör sig om det anarkiska systemet i sig utan om stater som utövar påtryckningarna inom ramarna för det. Jag menar emellertid att man, liksom George Liska, kan se att staterna som utövar påtryckningar gör det för att garantera sin egen säkerhet i det anarkiska systemet, samt att de utfall detta får¹⁸ till syvende och sist också handlar om säkerhet i det internationella systemet.¹⁹ Med andra ord är det stater som utför själva påtryckningarna och stater som påverkas av dem, men pressen uppstår på grund av att ingen högre auktoritet existerar och därför är det en fråga på systemnivå.

¹⁶ Se avsnitt 5.2.2.3 samt 5.2.4.3

¹⁷ Furre, 1993:188; Thorsen, 1998:321; Möller, 1986:337–339; Jutikkala & Pirinen, 1974:276–280

¹⁸ Utfall= om staterna (analysenheterna) går med eller avstår från NATO år 1949

¹⁹ Liska, 1968:12

3. Teori och variabler

3.1 Teori 1 – statsnivå – socialkonstruktivism

Den övergripande teorin inom mesodimensionen är statsidentitet sprungen ur socialkonstruktivismen, här begränsad till Unit-level konstruktivism²⁰ som innefattar den enskilda staten som enhet och ger särskilt fokus på hur neutralitet och identitet som fenomen konstrueras genom kollektiva tankar och idéer i en stat.²¹ Med andra ord är en stats identitet dess ramar, vilket styr statens färdriktning, summan av hur aktörer i staten agerat under lång tid.²²

Vad gäller neutralitet som fenomen är de flesta teoretiker överens om att 1907-års Haagkonvention 5 & 13 utgör en legitim grund och tillika en minsta gemensamma nämnare för vad neutralitet är.²³ Kontentan av dessa konventioner är att en neutral stat inte får ge stöd åt en enskild aktör i en konflikt samt att krigförande parter inte får kränka neutrala staters suveränitet genom att utnyttja dess territorium, resurser eller invånare;²⁴ vilket också är den definition jag anammar. Den givna premissen som följs utifrån denna definition är att en hög grad av statligt institutionaliserad neutralitetsanda resulterar i minskade incitament för anslutning till Nato, då Nato är en organisation som inte är förenlig med en neutral position.²⁵

Gällande variablerna för mesodimensionen demonstreras en tydlig koppling mellan neutralitet och socialdemokrati där socialdemokratin genom dess budskap om solidaritet, frihet och jämlikhet blev en tredje väg mellan ett kapitalistiskt västblock och ett kommunistiskt östblock.²⁶ Mesodimensionens operationella indikator²⁷ blir således antalet år mellan 1900-1949 med socialdemokratisk regering. Det bör här belysas att huruvida en socialdemokratisk regering varit sittande vid beslutet hade varit en relevant variabel att addera, men givet att samtliga fyra stater hade en sådan regering vid tidpunkten faller variabeln bort. Vidare analyseras även under mesodimensionen den upplevda säkerheten i staterna under perioden, där en intersubjektiv bild av stark säkerhet leder till färre incitament för Natomedlemskap.²⁸ Slutligen visar Karsten Friis och Laurent Goetschel på hur en stark krigsmakt i kombination med historisk territoriell suveränitet ökar incitamenten för en neutral position,²⁹ varför även detta tas med i beräkningen.

²⁰ Reus-Smit, 2013:227–228

²¹ Agius, 2006:6 & 57; Bukovansky, 1997:210–211; Reus-Smit, 2013:224–225

²² Hopf, 1998:173; Reus-Smit, 2013:226

²³ Haagkonvention, 1907:5; Haagkonvention, 1907:13

²⁴ ibid

²⁵ Windsor, 1989:4-8; Undén, 1963:26; Möller, 1986:315

²⁶ Agius, 2006:48, 74 & 97-100; Sturmthal, 1950:106–107 & 112; Brzozowska, 2003:51

²⁷ Esaiasson et al, 2012:54–56

²⁸ Reus-Smit, 2008:124; Agius, 2006:63–65

²⁹ Friis, 1999:66–70; Goetschel, 2011:314–318

3.2 Teori 2 – individnivå – rational actor och poliheuristisk teori

För mikronivån kommer i huvudsak teorin om rational actor att nyttjas. Fundamentet i denna teori är att en aktör agerar konsekvent, värdemaximerande och målinriktat.³⁰ Att en aktör agerar rationellt innebär emellertid inte per automatik att denne agerar utilitaristiskt. Emellertid är det så praktiskt i detta fall att så gott som samtliga analyserade individer är folkvalda på temporära positioner i transparenta stater, varvid de i regel måste agera utilitaristiskt (eller åtminstone ge sken av det) för att bibehålla sin åtråvärda samhällsposition.³¹ Således anser jag det rimligt att antaga att aktören i fråga eftersträvar ett beslut som gagnar så många som möjligt, enligt individens uppfattning. Som komplement till rational actor kommer element ifrån poliheuristisk teori att vävas in. Detta dels då teorin är specialiserad på politiska beslut³² men särskilt då den belyser potentiella rationalitetsbegränsningar för aktörerna i fokus.³³ Med andra ord anammar jag, liksom bilaga 1 indikerar,³⁴ en bild av individen som förhållandevis rationell men med visst utrymme för begränsningar av rationaliteten.

De variabler som undersöks under denna metodologiska dimension är (a) individernas syn på Nato, (b) individernas syn på ett nordiskt försvarsförbund samt (c) individernas syn på neutralitet. I sin rena form är de tre variablerna ömsesidigt uteslutande då det inte är möjligt att vara fundamentalt neutral och samtidigt del av ett försvarsförbund.³⁵

Stommen till den teoretiska rational actor-modell som kommer att nyttjas för analysen av mikrodimensionen är ursprungligen skapad av Greg Cashman och består av 9 kronologiska steg. I min modifierade modell exkluderar jag emellertid de senare samt adderar smärre modifieringar på grundval av att jag inte studerar processen efter att beslutet har fattats. En sådan modifiering är att jag i modellen som sagt vill beakta fenomen som har särskild betydelse för begränsning av aktörens rationalitet. En ytterligare modifiering är att individerna inte bedrev några större materialinsamlingar³⁶ utan det allmänna politiska läget får utgöra fundamentet i aktörernas informationsinsamling. Jag menar att detta är en rimlig ståndpunkt då Cashmans tredje steg i mångt om mycket syftar till att påvisa en begränsning i rationaliteten, vilket är ett fenomen som tas upp under steg 3 i min modell.³⁷

Min modifierade rational actor-modell presenteras nedan:

1. Aktören identifierar en eller flera uppgifter som måste lösas.
2. Aktören identifierar och rangordnar slutmål för uppgifterna ifråga.

³⁰ Mintz & DeRouen Jr, 2010:57–58; Allison, 1971:29–30

³¹ Huber & Dion, 2002:1

³² Mintz & DeRouen Jr, 2010:79

³³ *ibid*:78-80

³⁴ Det markerade fältet i bilaga 1 sträcker sig en bit mot det subjektivistiska hållet varför vitt utrymme ges åt möjliga begränsningar av rationaliteten hos individerna

³⁵ Windsor, 1989:4-8; Undén, 1963:26; Möller, 1986:315

³⁶ Detta är steg 3 i Cashmans modell men är borttaget ur min modifierade dito

³⁷ Cashman, 2013:51–52

3. Aktören identifierar alternativ för att nå målen från steg 2 samt vilka konsekvenser de medför (under detta steg analyserar jag vilka centrala rationalitetsbegränsningar som föreligger i fallet).
4. Aktören fastställer vilket alternativ som medför högst chans att lyckas samt lägst risk för nederlag.
5. Aktören fattar ett beslut i linje med punkt 4.

3.3 Teori 3 – systemnivå – balancing och bandwagoning

Teorin om *balancing* och *bandwagoning* är sprungen ur neorealismen och har behandlats av särskilt Stephen Walt³⁸ men även av teoretiker som Glenn Snyder³⁹ och George Liska.⁴⁰ Kontentan är att somliga stater (oftast militärt starka) utgör (eller upplevs som) hot av mindre diton och att dessa antingen balanserar mot eller ansluter sig till hotet ifråga.⁴¹ *Balancing* innebär att den hotade staten väljer att ingå i en allians för att på så vis skapa en motvikt mot hotet; i vilket en allians definieras som ”ett formellt eller informellt förhållande mellan två eller flera suveräna stater”.⁴² *Bandwagoning* handlar istället om att den mindre staten väljer att ansluta sig till den hotande enligt en ”if you can’t beat them, join them”-logik.⁴³

Proceduren i *balancing* och *bandwagoning* är fundamentalt olika, men de är båda fall av hur upplevda hot får stater att bilda allianser⁴⁴ vilket i mångt om mycket är kärnan i denna uppsats. Stephen Walt identifierar 4 faktorer som avgör om en stat utgör ett hot eller inte:

1. Statens samlade styrka: En stats samlade resurser så som BNP, befolkningsmängd, teknologisk utveckling med mera. Ju starkare staten är på ett generellt plan, ju större hot utgör den.⁴⁵
2. Statens geografiska närhet: En stat som är geografiskt närbelägen utgör ett större hot än en som befinner sig på en annan kontinent.⁴⁶ Denna faktor var onekligen mer påtaglig år 1949 än idag.
3. Statens offensiva kapacitet: En stor krigsmakt behöver inte i sig vara ett hot om den exempelvis är väldigt försvarsinriktad, men ju större andel offensivt profilerad militärstyrka ju större blir hotet mot andra stater.⁴⁷
4. Statens aggressiva intentioner: Stater kan upplevas som hotfulla på grund av uttalanden eller handlingar. En liten men oberäknelig stat utan hämningar kan således upplevas som ett större hot än en civiliserad dito.⁴⁸

³⁸ Walt, 1985; Walt, 1987

³⁹ Snyder, 1991

⁴⁰ Liska, 1968

⁴¹ Walt, 1985:4-7; Snyder, 1991:123–126

⁴² Walt, 1987:12 & 17

⁴³ *ibid*:18–19; Walt 1985:7-8

⁴⁴ *ibid*:3-5; Walt, 1987:9

⁴⁵ *ibid*:22

⁴⁶ Walt, 1985:11

⁴⁷ *ibid*:12

⁴⁸ Walt, 1987:25-26

Av dessa fyra faktorer är två, nämligen geografisk närhet och aggressiva intentioner, synnerligen centrala för denna studie. Detta då USA, Sovjetunionen och Storbritannien samtliga har så stor samlad styrka och offensiv kapacitet att de inbördes skillnaderna blir underordnade de två andra faktorerna.⁴⁹ Det är med andra ord tämligen oväsentligt huruvida USA har något större offensiv kapacitet än Sovjetunionen när den sistnämnda har gemensam gräns med Finland och uttrycker explicita hot, givet den asymmetriska maktfördelningen mellan de nordiska staterna och USA, Sovjetunionen och Storbritannien.

Rent konkret kommer jag att studera vilka handlingar de tre stormakterna företog gentemot de nordiska staterna i Natofrågan och vilken effekt i termer av förflyttning mot eller bort ifrån Nato dessa handlingar resulterade i. Huruvida de nordiska staterna sedan väljer att balansera mot hotet eller ansluta sig till det beror i sin tur på en rad faktorer där *bandwagoning* premieras när lämpliga stater att balansera tillsammans med saknas och när den hotade staten är mycket svag.⁵⁰ I möjligaste mån eftersträvar emellertid staterna *balancing* då de i en sådan allians slipper placera sig i den hotande statens våld och även får större handlingsutrymme.⁵¹ Lämpliga stater för *balancing* konstitueras enligt teorin av egenskaper som är snarlika den hotade statens, det vill säga påminner om densamme i fråga om ideologi, kultur och ekonomiskt system.⁵² Vidare ökar chanserna för alliansbildning om den starkare staten antingen stödjer den svagare ekonomiskt och/eller med resurser som den annars inte hade kunnat införskaffa; något som Walt titulerar *bribery*.⁵³ Slutligen ökar chanserna ytterligare om den starkare staten lyckas infiltrera den svagare genom så kallad *penetration*.⁵⁴ Det sistnämnda sker antingen genom propaganda eller genom att individer på centrala positioner i den svagare staten tar order ifrån den starkare för att på så vis underminera den svagares auktoritet.⁵⁵

⁴⁹ Walt, 1985:9; Walt, 1987: 5

⁵⁰ Walt, 1985:17–18

⁵¹ Walt, 1987:17–18

⁵² Morgenthau, 1948:175; Walt, 1987:33–34

⁵³ *ibid*:41-44

⁵⁴ *ibid*:46-47

⁵⁵ Walt, 1985:30–32

4. Bakgrund

För att en djupare förståelse ska uppnås för den kommande analysen är det nödvändigt med en flyktig kronologisk överblick över de skeenden som i någon mån inverkar på utfallet i Natofrågan.⁵⁶ Analysen inom ramen för mesodimensionen kommer sedan att vara mer djupgående och täcka ett längre tidsintervall, varför bakgrunden tar avstamp i andra världskriget.

Under andra världskriget ockuperades såväl Norge som Danmark av Tyskland medan Finland, som stod på Tysklands sida, stred mot Sovjetunionen vid två tillfällen.⁵⁷ Sverige klarade sig betydligt lindrigare ur en rent militär aspekt⁵⁸ och var således den klart starkare staten efter krigsslutet år 1945.⁵⁹ Stora delar av Europa låg dock i ruiner varför det omfattande återuppbyggnadsprogram som kom att kallas Marshallplanen⁶⁰ initierades av USA år 1947 och där Sverige, Norge och Danmark valde att delta.⁶¹ Redan vid denna tidpunkt hade spänningar mellan USA och Sovjetunionen uppstått⁶² och tankar kring olika former av försvarsförbund initierats.⁶³ I Sverige, Norge, Danmark och delvis Finland var det tal om ett nordiskt försvarsförbund. Finland uppvaktades emellertid av Sovjetunionen och tillsammans kom de den 6 april 1948 att underteckna ett fördrag om vänskap, samarbete och ömsesidigt bistånd, mer känt som VSB-pakten.⁶⁴ Finland närvarade inte vid de förhandlingar kring ett eventuellt försvarsförbunds karaktär som de övriga tre sedan genomförde under 1949 i Karlstad (5-6/1 1949), Köpenhamn (22-24/1 1949) och slutligen Oslo (29-30/1 1949). Konferenserna blev emellertid tämligen fruktlösa och inget nordiskt försvarsförbund kunde skapas,⁶⁵ varpå Norge och Danmark sökte ett transatlantiskt samarbete, Finland upprätthöll VSB-pakten med Sovjetunionen och Sverige intog en neutral position.⁶⁶

⁵⁶ Författaren utgår ifrån att läsaren innehar allmänna kunskaper om andra världskriget och dess följder

⁵⁷ Furre, 1993:170–171; Jutikkala & Pirinen, 1974:275–280

⁵⁸ Fredborg, 1985

⁵⁹ Njølstad, 2008:415

⁶⁰ Scott, 2011:57

⁶¹ Eichengreen & Uzan, 1992:16–20

⁶² Holmén, 2006:11–13; Möller, 1986:291

⁶³ Undén, 1963:32

⁶⁴ Paasikivi, 1986:195

⁶⁵ Möller 1986:313–317

⁶⁶ *ibid*:317; Paasikivi, 1986:265–266

5. Analys

5.1 Analysnivå 1 – mesodimension

5.1.1 Analys av Norges statsidentitet

Under perioden 1900-1949 hade Norge enbart socialdemokratiskt styre i 9 år.⁶⁷ De socialdemokratiska värderingarna⁶⁸ hade med andra ord inte haft möjlighet att institutionaliseras i Norge i någon större utsträckning⁶⁹ då de ledande aktörerna under perioden i regel härstammat från borgligt håll.⁷⁰ Som en direkt effekt av denna brist på institutionaliserad socialdemokrati kunde inte heller den sittande regimen, trots sin socialdemokratiska ideologi,⁷¹ styra in Norge på ett socialdemokratiskt neutralt mellanspår.⁷² Vidare påverkades den intersubjektiva norska mentaliteten under halvsekklet av en rad faktorer; däribland omfattande ekonomiska kriser och vågor av arbetslöshet under de första decennierna.⁷³ Under 30-talet vände sedan denna trend uppåt, vilket ingöt hopp i norrmännen,⁷⁴ för att sedan haverera fullständigt under och efter den tyska ockupationen.⁷⁵

Ockupationen och de relaterade ekonomiska problemen konstruerade en stor oro hos folket för att Norge återigen skulle hamna under totalitärt styre⁷⁶ varpå allmänheten inte såg en neutral position eller ett nordiskt förbund som stabilt nog.⁷⁷ Bilden av sovjeterna som folk var också mycket ogynnsam för ett potentiellt samarbete österut då de framställdes som orationella och ociviliserade vilket i mångt om mycket omöjliggjorde en östlig kollaboration,⁷⁸ men samtidigt inte eliminerade den sovjetiska hotbilden hos norrmännen.⁷⁹ Norges militära ställning var över lag mycket dålig och på grund av de ekonomiska tillkortakommandena prioriterades den lågt under 1900-talets början.⁸⁰ Detta ändrades emellertid under de senare decennierna och strax innan ockupationen hade regeringen beslutat om att utveckla försvaret.⁸¹ Därför blev det en chock för det norska folket när krigsmakten inte lyckades bekämpa den tyska invasionen trots reformerna som initierats, varpå datumet för anfallet (9 april) etsade sig fast i norrmännens medvetande som en påminnelse om deras oförmåga till försvar.⁸² Att

⁶⁷ Furre, 1993

⁶⁸ Se avsnitt 3.1

⁶⁹ Reus-Smit, 2013:224–226

⁷⁰ Hopf, 1998:173; Furre, 1993:77 & 111-113

⁷¹ Gerhardsen, 1972

⁷² Agius, 2006:48, 74 & 97-100; Sturmthal, 1950:106–107

⁷³ Furre, 1993:24–25, 80 & 117

⁷⁴ *ibid*:144 & 155

⁷⁵ *ibid*:202-203

⁷⁶ Möller, 1986:320–322; Riste, 2012:164; Undén, 1963:33

⁷⁷ Furre, 1993:231

⁷⁸ Holmén, 2006:104–105 & 121-125

⁷⁹ Möller, 1986:325; Norsk Rikssamling, 2012b:10

⁸⁰ Friis, 1999:81–83; Furre, 1993:51 & 121–125

⁸¹ *ibid*:173

⁸² *ibid*:170-171; Lange, 1952:69 & 93-95

stortinget⁸³ sedan lyckades uppnå konsensus angående vikten av ytterligare ökad försvarsfinansiering⁸⁴ och dessutom ökade upprustningen än mer genom införandet av värnskatt⁸⁵ räckte inte för att stabilisera det oroliga folket, som nu sökte efter en stöttepelare eftersom den trygghet de tidigare känt nu hade transformerats till en norsk intersubjektiv identitet präglad av osäkerhet.⁸⁶

Efter det positiva bemötandet ifrån den brittiska regimen, som exempelvis tillät en norsk exilregering på sitt territorium under ockupationstiden,⁸⁷ blev det ett naturligt val att vända sig västerut för denna stöttning.⁸⁸ Man var på det klara att det hela skulle resultera i ett icke-neutralt samarbete,⁸⁹ vilket de borgerliga partierna var väldigt positiva till.⁹⁰ Socialdemokraterna ville som tidigare nämnt helst anslå en mellanväg⁹¹ men såg det socialdemokratiska Storbritannien som en like i mångt om mycket,⁹² vilket skänkte en högre grad av acceptans för samarbete med dem.⁹³ Hade de socialdemokratiska värderingarna varit institutionaliserad i högre utsträckning i Norge hade enligt Agius teori inte någon oro uppstått och regeringen kunnat nyttja den tredje vägen⁹⁴ men givet deras svaga institutionalisering⁹⁵ fick de norska socialdemokraterna kompromissa och acceptera ett samarbete med Storbritannien och därmed Nato.⁹⁶

5.1.1.2 Analys av Danmarks statsidentitet

I Danmark hade socialdemokratin en starkare ställning än i Norge⁹⁷ då socialdemokraterna regerat själva eller tillsammans med det socialliberala Radikale Venstre under 17 år av 1900-talets första halvsekel.⁹⁸ Som en direkt effekt av detta hade också socialdemokratiska värderingar institutionaliserats i hög grad i det danska samhället⁹⁹ och fackförbundens medlemsantal skjutit i höjden.¹⁰⁰ Givet detta torde Danmark ha axlat den socialdemokratiska mellanvägen¹⁰¹ då ideologins påverkan hade transformerat Danmarks kollektiva identitet,¹⁰² men så skedde som bekant inte.¹⁰³ Förklaringen som socialkonstruktivismen bjuder till detta skeende står att finna i Danmarks långtgående självbild som en

⁸³ Norges riksdag

⁸⁴ Friis, 1999:81–83; Gerhardsen, 1972:221–223

⁸⁵ *ibid*:223

⁸⁶ Furre, 1993:230–231; Erlander, 2001:225; Bukovansky, 1997:217; Devetak, 1995:19–21

⁸⁷ Furre, 1993:188

⁸⁸ *ibid*

⁸⁹ Windsor, 1989:4-8

⁹⁰ Furre, 1993:231–232

⁹¹ Sturmthal, 1950:112

⁹² Lange, 1952:9; Furre, 1993:230

⁹³ Reus-Smit, 2013:239; Barnett, 2011:150 & 575

⁹⁴ Agius, 2006:33, 75 & 90-95

⁹⁵ Furre, 1993:124 & 232

⁹⁶ *ibid*:232-235

⁹⁷ *ibid*:124

⁹⁸ Jespersen, 2011

⁹⁹ *ibid*:79–81 & 200-201; Reus-Smit, 2013:226

¹⁰⁰ Sturmthal, 1950:92

¹⁰¹ Agius, 2006:90–95; Möller, 1986:298

¹⁰² Adler, 1997:322–323 & 339; Jespersen, 2011:195

¹⁰³ Thorsen, 1998:238

handlingsförlamad och militärt svag nation¹⁰⁴ som späddes på ytterligare under första världskriget när staten exempelvis visade sig oförmögen att säkra det egna havsterritoriet; trots att Danmark officiellt stod utanför kriget.¹⁰⁵ Bilden av statens handfallenhet emfaserades ytterligare efter första världskrigets slut när den danska ekonomin krackelerade och arbetslösheten sköt i höjden.¹⁰⁶ Det gick så långt att till och med statsminister Stauning under 30-talet proklamerade att Danmark stod inför den svåraste ekonomiska situation landet någonsin mött;¹⁰⁷ ett faktum som cementerades än mer av den påföljande tyska ockupationen i april 1940.¹⁰⁸

När arbetslösheten och den extremt låga tillväxten fortgick även efter andra världskrigets slut¹⁰⁹ fick det danska folket nog och krävde stabilitet.¹¹⁰ Allmänheten var nu övertygad om att Danmark inte klarade sig utan support och sökte därför efter en trygg och defensivt orienterad stöttepelare.¹¹¹ En sådan stöttepelare fann man i Nato,¹¹² varpå folketinget¹¹³ med 119 röster mot 23 röstade för ett medlemskap i denna allians.¹¹⁴

5.1.3 Analys av Sveriges statsidentitet

Liksom i Danmark präglades Sveriges första del av 1900-talet av socialdemokrati¹¹⁵ då socialdemokraterna satt i regeringsställning under 19 år av halvseket.¹¹⁶ Det råder föga tvivel om att de socialdemokratiska värderingarna rotades hårt i den svenska folksjälens under perioden;¹¹⁷ en effekt som emfaserades av att även fackförbunden hade en synnerligen stark ställning med över 1.2 miljoner medlemmar kring 1949.¹¹⁸ Med detta som bakgrund torde Sverige, enligt det teoretiska resonemanget om socialdemokratins mellanväg i förhållande till kommunism och kapitalism,¹¹⁹ ha antagit en neutral position och inte gått med i Nato;¹²⁰ vilket landet heller inte gjorde. Emellertid torde även Danmark, som bekant också hade en hög grad av institutionaliserad socialdemokrati,¹²¹ gått en liknande väg enligt argumentet;¹²² varför andra faktorer också måste spela in.

¹⁰⁴ Möller, 1986:325; Jespersen, 2011:84 & 196–197

¹⁰⁵ ibid:167-169

¹⁰⁶ ibid:179

¹⁰⁷ ibid:175–178

¹⁰⁸ Lange, 1952:69 & 93-95

¹⁰⁹ Jespersen, 2011:179

¹¹⁰ ibid:198; Agius, 2006:22

¹¹¹ Lidegaard, 1996:396–398 & 462

¹¹² Jespersen, 2011:179

¹¹³ Danmarks riksdag

¹¹⁴ Thorsen, 1998:238

¹¹⁵ Agius, 2006:7

¹¹⁶ Möller, 1986

¹¹⁷ Hopf, 1998:173; Bukovansky, 1997:210

¹¹⁸ Sturmthal, 1950:92–95

¹¹⁹ Agius, 2006:74

¹²⁰ Sturmthal, 1950:106–107

¹²¹ Friberg, 2012:25–26

¹²² Jespersen, 2011:200–201; Reus-Smit, 2013:224–226

Två sådana faktorer var onekligen Sveriges militärt starkare ställning¹²³ i kombination med att Sverige påverkades avsevärt mindre av de båda världskrigen.¹²⁴ Detta bidrog till konstruktionen av en ännu starkare intersubjektiv trygghetskänsla hos det svenska folket, som därför inte tappade hoppet trots vissa ekonomiska svårigheter i samband med de stora internationella ekonomiska kriserna.¹²⁵ Att den svenska identiteten inte transformerades mot en instabil dito¹²⁶ förklaras i mångt om mycket i ett citat av Östen Undén: ”En nation med en mer än sekellång fredsperiod bakom sig drar gärna slutsatsen att landet, även under ett nytt krig bör ha utsikter att bevara sin fred”.¹²⁷

Den kollektiva mentaliteten i Sverige präglades således av tron på att värden som solidaritet, välfärdsstat och neutralitet hade en positiv korrelation med fred¹²⁸ vilket givetvis gav få incitament för att rucka på ett förefallande vinnande koncept.¹²⁹ Således kunde man från svensk sida i termer av försvarsförbund inte tänka sig annat än på sin höjd ett nordiskt utan kopplingar till någon stormakt,¹³⁰ varpå ett Natomedlemskap blev en omöjlighet.¹³¹

5.1.4 Analys av Finlands statsidentitet

Under 1900-talets början stod Finland under ryskt styre och hade en starkt begränsad och succesivt minskande autonomi,¹³² vilket ledde till att en identitet präglad av nationalism började spira bland det finska folket.¹³³ Finländarna började klä sig i nationalistiska dräkter och ett hjälteinspirerat nationalepos vid namn Kalevala, som handlar om finnarnas hjältemod och styrka, spreds som en löpeld över landet.¹³⁴ När Finland sedan blev självständigt i december 1917¹³⁵ uppstod en splittring mellan nationalistiska finnar, vars världsbild i mångt om mycket var samstämmig med övriga nordens,¹³⁶ och sovjetvänliga finnar; vilket resulterade i inbördeskrig.¹³⁷ Stora delar av den nationalistiska sidan utvecklades till socialdemokrater medan merparten av den sovjetvänliga gruppen bildade ett kommunistiskt parti¹³⁸ och medan socialdemokraterna ökade i styrka i de andra nordiska länderna upprätthöll kommunisterna en mycket stark position i Finland under halvseket.¹³⁹ År 1950 var enbart 26.2 % av befolkningen socialdemokrater,

¹²³ Thorsen, 1998:224; Rasmussen, 1948; Gerhardsen, 1972:192

¹²⁴ Jespersen, 2011:167–169; Lange, 1952:93–95

¹²⁵ Friberg, 2012:87–88

¹²⁶ Bukovansky, 1997:209–211

¹²⁷ Undén, 1963:25

¹²⁸ Agius, 2006:7, 32–33, 48 & 90–93; Holmén, 2006:96–100; Möller, 1986:166–167 & 232–234

¹²⁹ Undén, 1963:27–30; Lange, 1952:93–95

¹³⁰ Lidegaard, 1996:462; Njølstad, 2008:423; Thorsen, 1998:220

¹³¹ Lange, 1952:104; Undén, 1963:32

¹³² Jutikkala & Pirinen, 1974:232–235

¹³³ Fewster, 2007:185–186; Honko, 2003

¹³⁴ Fewster, 2007:224–227; Jutikkala & Pirinen, 1974:229–233

¹³⁵ *ibid*:252–254

¹³⁶ Paasikivi, 1986:25 & 137

¹³⁷ Heimo, 2014:141–143; Fewster, 2007:309

¹³⁸ Jutikkala & Pirinen, 1974:268–269

¹³⁹ Sturmthal, 1950:89; Paasikivi, 1986:28

vilket ska jämföras med antalet kommunister som stod för 19.9 %.¹⁴⁰ Socialdemokraterna regerade endast under 2 år av halvseket och hade således synnerligen begränsade möjligheter att institutionalisera sina värden¹⁴¹ och därmed leda in Finland på en neutralitetsförespråkande väg.¹⁴² Som en direkt effekt av splittringen blev Finlands politiska situation tämligen kaotisk med handlingsförlamade och polariserade samlingsregeringar.¹⁴³ Detta ledde i sin tur till att näringslivet och försvaret stagnerade under mellankrigstiden¹⁴⁴ och det dröjde till 1938 innan Finland började återuppbygga försvaret på allvar.¹⁴⁵

När nu den finska staten till synes var uppåtgående och nationalismen samt Kalevalan spirade som mest¹⁴⁶ anföll Sovjetunionen den sista november 1939 och tog finländarna på sängen.¹⁴⁷ Finland förlorade kriget och även det efterföljande fortsättningskriget,¹⁴⁸ vilket ledde till ännu större ekonomiska problem¹⁴⁹ och en fortsatt instabil regeringssituation.¹⁵⁰ Utöver de rent praktiska inrikesproblemen var den finska kampviljan körd i botten och visionen av finländarna som ett hjältefolk i enlighet med Kalevalan krossad, vilket förändrade Finlands kollektivt konstruerade identitet markant.¹⁵¹ När Sovjetunionen i februari 1948 ställde en förfrågan om VSB-pakten var det således ett demoraliserat Finland som med 157 röster mot 11 röstade ja till förslaget i riksdagen.¹⁵² När Finland väl stod i förbund med Sovjetunionen var möjligheterna att söka sig mot ett Natomedlemskap begränsade och kampviljan temporärt eliminerad, varpå frågan förpassades ut i periferin.¹⁵³

5.1.5 Delslutsats för mesodimension

Det som kan konstateras ifrån ovanstående analys av de fyra staternas statsidentitet är att ett nordiskt förbund upplevdes som osäkert och otillräckligt i särskilt norrmännens ögon.¹⁵⁴ På grund av att Sverige och Norge skiljde sig i försvarsstyrka,¹⁵⁵ krigshistoria¹⁵⁶ och graden av institutionaliserad socialdemokrati¹⁵⁷ såg nationerna på sakfrågan närmast fundamentalt olika, vilket resulterade i olika vägval.¹⁵⁸ Danmark påminde om Sverige ur socialdemokratisk

¹⁴⁰ Sturmthal, 1950:89

¹⁴¹ Adler, 1997:339; Brzozowska, 2003:51; Agius, 2006:48

¹⁴² Paasikivi, 1986:295; Sturmthal, 1950:106–107

¹⁴³ Fagerholm, 1977:159; Paasikivi, 1986:180, 190–191 & 259–260

¹⁴⁴ *ibid*:71–75 & 94–96

¹⁴⁵ Jutikkala & Pirinen, 1974:273–275

¹⁴⁶ Fewster, 2007:398

¹⁴⁷ Fagerholm, 1977:102–109 & 124

¹⁴⁸ Jutikkala & Pirinen, 1974:282

¹⁴⁹ *ibid*:279–280; Fagerholm, 1977:116–117

¹⁵⁰ Paasikivi, 1986:132–134

¹⁵¹ Honko, 2003; Reus-Smit, 2013:224–226; Barnett, 2011:152

¹⁵² Paasikivi, 1986:168 & 220

¹⁵³ Örvik, 1966:381

¹⁵⁴ Gerhardsen, 1972:193; Erlander, 2001:293; Njølstad, 2008:405–406

¹⁵⁵ Thorsen, 1998:224; Gerhardsen, 1972:192

¹⁵⁶ Riste, 2012:164; Furre, 1993:170–171

¹⁵⁷ Agius, 2006:6–9; Furre, 1993:124

¹⁵⁸ *ibid*:232–235

aspekt men hade efter ett mödosamt halvsekel en avsevärt större kollektiv strävan efter en stöttepelare än Sverige,¹⁵⁹ varför de var beredda att kompromissa i högre utsträckning.¹⁶⁰ I Finland var folket tröstlöst efter att Kalevalans budskap inte infriats¹⁶¹ och gick med på vad än som gav dem störst mått av statlig autonomi.¹⁶²

Trots att de nordiska staterna föreföll lika skiljde de sig således markant när det kom till själva kärnan i statsidentiteten, vilket enligt mesodimensionen var huvudskälet till det splittrade utfallet i frågan om Natomedlemskap.

5.2 Analysnivå 2 - mikrodimension

5.2.1 Analys av individer från Norge

5.2.1.1 Analys av Einar Gerhardsen – Norges dåvarande statsminister

Einar Gerhardsen hade som Norges statsminister ett mycket stort ansvar i att garantera sin befolknings säkerhet (1). Optimalt för honom var onekligen att säkerheten garanterades utan att han stötte sig med någon part, vare sig internt eller internationellt (2). Gerhardsen hade i den bästa av världar eftersträvat en neutral position (3) för Norges räkning,¹⁶³ men givet Norges säkerhetspolitiska läge var detta inte någon stabil lösning.¹⁶⁴ Alternativen för den norska säkerheten var således i realiteten ett nordiskt förbund eller Nato.¹⁶⁵ Gerhardsen föredrog ett nordiskt¹⁶⁶ men krävde emellertid att ett sådant skulle stödjas ifrån väst,¹⁶⁷ vilket i mångt om mycket grundade sig i Gerhardsens stora rädsla för kommunism och fascism.¹⁶⁸ Ett separat nordiskt försvarsförbund sågs som undermåligt,¹⁶⁹ vilket var en linje som kollegorna Lange och Hauge drev hårt; och där särskilt den senares omdöme upphöjdes till skyarna av Gerhardsen.¹⁷⁰

Således rådde ett scenario där Gerhardsen upplevde en osäkerhet i ett separat nordiskt samarbete och där hans närmsta kollegor drev en Natopositiv linje.¹⁷¹ Med detta som bakgrund framstod Gerhardsen utopi, det vill säga ett nordiskt förbund med stöd ifrån väst, som svåruppnåeligt (4)¹⁷² och stigen mot Nato måste anslås för att kunna garantera den norska säkerheten. Detta blir också Gerhardsens hållning i slutändan (5) även om han tyckte att det är mycket olyckligt att inte norden kunde förenas i frågan.¹⁷³

¹⁵⁹ Lidegaard, 1996:396–398 & 462

¹⁶⁰ Jespersen, 2011:179 & 198

¹⁶¹ Honko, 2003; Jutikkala & Pirinen, 1974:273–275

¹⁶² Paasikivi, 1986:265–266

¹⁶³ Gerhardsen, 1972:16 & 186

¹⁶⁴ *ibid*:234

¹⁶⁵ *ibid*:190

¹⁶⁶ *ibid*:192

¹⁶⁷ *ibid*:193

¹⁶⁸ *ibid*:67,189–190 & 217-218; Norsk Rikskringkasting, 2012b:10

¹⁶⁹ Gerhardsen, 1972:205

¹⁷⁰ *ibid*:293; Norsk Rikskringkasting, 2012b:14-15

¹⁷¹ Gerhardsen, 1972:210; Erlander, 2001:222; Lange, 1952:5-7

¹⁷² Gerhardsen, 1972:202–203

¹⁷³ *ibid*:209–210; Erlander, 2001:298 & 305; Thorsen, 1998:222–223

5.2.1.2 Analys av Halvard Lange – Norges dåvarande utrikesminister

Halvard Lange hade inte fullt så stort ansvar som sin statsminister gällande befolkningens säkerhet, men en ack så viktig position vad gäller att koordinera ett potentiellt försvarsförbund (1). Optimalt var således att ett förbund konstruerades under sådana premisser att Norges säkerhet kunde garanteras såväl som Langes åtråvärda politiska position (2). Langes syn på alternativ konstruerades i mångt om mycket av ett nordiskt eller västinriktat förbund (3) då han tillskillnad från Gerhardsen inte var någon förespråkare av neutralitet; vilket han menade var en chimär som inte respekterades i händelse av krig.¹⁷⁴ Han såg initialt sett ett nordiskt förbund som genomförbart givet att förbundet enades om att vända sig mot USA och Storbritannien för militärt och ekonomiskt stöd.¹⁷⁵ Vidare krävde han att västmakterna skulle ställa sig bakom ett separat nordiskt förbund och ställa upp militärt vid behov; vilket var ett önskemål som inte infriades ifrån USA och Storbritannien.¹⁷⁶ Lange var inte heller positiv till att ingå i ett förbund med Sverige då han var rädd att Norge skulle subordineras den större staten.¹⁷⁷ Därför framstod det relativt naturligt att Lange (4) vände fokus västerut när Sverige stod på sig beträffande kravet förbundets neutralitet¹⁷⁸ och istället försöker föra in Norge helt på Natospåret.¹⁷⁹ Han insåg med andra ord att även om ett nordiskt förbund skapas kommer det inte att medföra de säkerhetsaspekter han önskade. Således begränsade Lange synen på nordiskt samarbete till en ekonomisk aspekt¹⁸⁰ och började aktivt jobba för en transatlantisk lösning¹⁸¹ samtidigt som han försökte sabotera möjligheterna till ett svagt nordiskt förbund genom att exempelvis påtala dess brister.¹⁸² Lange arbetade således metodiskt med att integrera Norge i en transatlantisk allians samtidigt som han styrde bort ifrån en nordisk dito, vilket optimerade chanserna för vad han såg som ett utopiskt scenario (5).

5.2.1.3 Analys av Jens Christian Hauge Norges dåvarande försvarsminister

Som försvarsminister hade Jens Christian Hauge ett stort ansvar för statens säkerhetssituation (1) vilken han strävade efter att garantera, tillsammans med sin politiska position (2).¹⁸³ Hauge förkastade omedelbart tanken på Norge som en isolerad neutral aktör (3) då han menade att deras krigsmakt var alldeles för vek.¹⁸⁴ Hauge dömde även ut ett nordiskt förbund i ett mycket tidigt skede när han upplevde att det inte skulle kunna bli västororienterat i den grad han önskade,¹⁸⁵

¹⁷⁴ Lange, 1952:69 & 93-94; Erlander, 2001:287

¹⁷⁵ Lange, 1952:88; Furre, 1993:236

¹⁷⁶ Njølstad, 2008:343; Erlander, 2001:275–276

¹⁷⁷ Erlander, 2001:232 & 297; Njølstad, 2008:424

¹⁷⁸ Lange, 1952:93–94; Undén, 1963:22 & 26; Erlander, 1973:400–401

¹⁷⁹ Lange, 1952:7; Gerhardsen, 1972:210

¹⁸⁰ Lange, 1952:69

¹⁸¹ Njølstad, 2008:321–322; Norsk Riksinkastning, 2012b:15

¹⁸² Lange, 1952:67 & 94; Möller, 1986:332 & 348; Furre, 1993:236; Erlander, 1973:378–379

¹⁸³ Gerhardsen, 1972,230; Norsk Riksinkastning, 2012a:30

¹⁸⁴ Njølstad, 2008:320

¹⁸⁵ Njølstad, 2008:341; Gerhardsen, 1972:196; Erlander, 2001:298

vilket är helt i linje med Huges impulsiva och otåliga person.¹⁸⁶ Som tidigare ledare för Milorg, en antifascistisk militant organisation under ockupationstiden,¹⁸⁷ var han van vid att få sin vilja igenom och att aktioner skulle ske snabbt.¹⁸⁸

Vidare hade Hauge ett mycket stort inflytande över Gerhardsen,¹⁸⁹ vilket till stor del var en effekt av deras gemensamma historia som fängslade för sin ideologiska orientering under ockupationen.¹⁹⁰ Fängelsetiden, Milorgledarskapet och ockupationen ledde sammantaget till att Hauge kände ett stort förakt för totalitära ideologier och en strävade istället efter frihetsditton.¹⁹¹ De enda rimliga alternativen för Hauge (4) var således, som tidigare nämnt, ett norskt medlemskap i en transatlantisk allians¹⁹² eller ett nordiskt förbund som i realiteten var en del av samma transatlantiska allians.¹⁹³ När det sedan framkom att ingen fascistisk stat i inledningsskedet skulle ingå i Nato fanns det i realiteten bara ett alternativ för Hauge (5) som aktivt började arbeta med att konstruera alliansens fundament tillsammans med representanter från USA och Storbritannien, redan innan förhandlingarna om ett nordiskt dito var avslutade.¹⁹⁴ Med hög nivå av effektivitet och pragmatism¹⁹⁵ styrde han således Norge mot Nato och försökte övertyga de andra nordiska staterna om att göra detsamma.¹⁹⁶ Sammantaget kan sägas att: ”Huges bidrag var så distinkt og vektig at det må kunne sies å ha utgjort et eget lodd på vektskålen. Man vill ha merket det, om han *ikke* hade vaert med”.¹⁹⁷

5.2.2 Analys av individer från Danmark

5.2.2.1 Analys av Hans Hedtoft– Danmarks dåvarande statsminister

Liksom i Gerhardsens fall hade Hedtoft som statsminister det yttersta ansvaret för nationens säkerhet (1) på sina axlar och även en politisk position att måna om, varpå han i möjligaste mån ville undvika alla konflikter (2).¹⁹⁸ Hedtofts alternativ (3) var således ett transatlantiskt förbund, ett nordiskt dito eller att förlita sig på en neutral hållning. Hedtoft förkastade omedelbart det sistnämnda som en chimär.¹⁹⁹ Han var av åsikten att små staters neutralitet inte beaktades av stormakter²⁰⁰ och litade i realiteten varken på USA, Sovjetunionen eller Storbritannien,²⁰¹ även om

¹⁸⁶ Gerhardsen, 1972:18–20 & 31; Njølstad, 2008:290–205; Norsk Riksinkastning, 2012a:30

¹⁸⁷ Njølstad, 2008:147–153

¹⁸⁸ Norsk riksinkastning, 2012a:25 & 27

¹⁸⁹ Njølstad, 2008:406 & 417; Gerhardsen, 1972:273

¹⁹⁰ Norsk Riksinkasting, 2012a:13 & 30; Njølstad, 2008:23

¹⁹¹ Njølstad, 2008:180 & 317-319; Norsk Riksinkasting, 2012b:3-5; Gerhardsen, 1972:209

¹⁹² Erlander, 2001:222; Norsk Riksinkastning, 2012b:13

¹⁹³ Njølstad, 2008:413–414

¹⁹⁴ Njølstad, 2008:320, 331 & 409

¹⁹⁵ Norsk Riksinkasting, 2012b:1 & 34-35

¹⁹⁶ Erlander, 1973:384–385; Njølstad, 2008:320 & 416-417

¹⁹⁷ Njølstad, 2008:406

¹⁹⁸ Huber & Dion, 2002:1

¹⁹⁹ Thorsen, 1998:209 & 235; Lidegaard, 1996:462–463

²⁰⁰ *ibid*:208

²⁰¹ Lidegaard, 1996:453–455; Thorsen 1998:103, 211-212

han kände en stor tacksamhet till den förstnämnda för marshallhjälpen.²⁰² I den bästa av världar ville han dock se att samarbetet västerut höll sig på ett ekonomiskt plan²⁰³ och att försvarsbiten täcktes på nordiskt håll.²⁰⁴

Problem uppstod emellertid kring det nordiska samarbetet på grund av endera Langes, Hauges²⁰⁵ och Kauffmanns inställning²⁰⁶ som kontrasteras mot Undéns,²⁰⁷ vilket gjorde att Hedtoft vacklade mellan olika alternativ.²⁰⁸ Hedtoft upplevde således en allt större desperation kring ett fallerande nordiskt samarbete och försökte till och med skapa ett försvarsförbund med enbart Sverige när Norges intresse hade svalnat²⁰⁹ men tvingades succesivt förlika sig tanken på ett Natomedlemskap som mer eller mindre oundvikligt (4) för att kunna upprätthålla en dansk suveränitet.²¹⁰ Att försöka forcera fram ett nordiskt förbund givet omständigheterna hade, om det ens lyckats, resulterat i en mycket bräcklig formation på grund av oenigheten varför Hedtoft kände sig nödd och tvungen att styra Danmark mot Nato (5).²¹¹

5.2.2.2 Analys av Gustav Rasmussen– Danmarks dåvarande utrikesminister

Precis som sin norska motsvarighet hade Gustav Rasmussen som utrikesminister särskilt ansvar för koordinationen av ett eventuellt förbund genom kontakter med potentiella samarbetspartners (1). Liksom de andra individerna ville han uppnå ett gott resultat, det vill säga ett välfungerande samarbete som var gynnsamt för Danmark, såväl som att säkra sin ministerpost (2).²¹² I grund och botten delade Rasmussen Östen Undéns bild²¹³ av den neutrala suveräna staten som en eftersträvansvärd utopi (3)²¹⁴ och såg gärna att antingen den vägen eller ett nordiskt dito anslogs.²¹⁵ Vidare menade Rasmussen att det var av yttersta vikt att Sverige inkluderades i det kommande samarbetet på grund av deras förhållandevis stora militärkapacitet.²¹⁶

Emellertid var Rasmussen politiskt obunden och enbart en del av regeringen så länge han strängt följde statsminister Hedtofts linje²¹⁷ och när denne vacklade mellan Sveriges och Norges position²¹⁸ kunde inte heller Rasmussen driva en

²⁰² ibid:294

²⁰³ ibid:239

²⁰⁴ ibid:219 & 296

²⁰⁵ ibid:219-220

²⁰⁶ Lidegaard, 1996:462–469; Beukel, 1997:321–325

²⁰⁷ Undén, 1970:36–37; Möller, 1986:318

²⁰⁸ Thorsen, 1998:223; Möller, 1996:327; Erlander, 2001:266

²⁰⁹ ibid:318-319

²¹⁰ Thorsen, 1998:214, 221-222 & 236

²¹¹ ibid:219, 230 & 236; Erlander, 2001:458–459

²¹² Thorsen, 1998:169

²¹³ Undén, 1969:169

²¹⁴ Erlander, 2001:241

²¹⁵ Rasmussen, 1948; Erlander, 2001:324

²¹⁶ Rasmussen, 1948

²¹⁷ Lidegaard, 1996:31 & 466; Thorsen, 1998:171–173

²¹⁸ ibid:223; Erlander, 2001:266

tydlig linje. Rasmussen nödgades således även han se möjligheterna i ett transatlantiskt förbund vilka bestod i att säkerhetsituationen på Grönland markant förbättrades²¹⁹ samt ett starkare skydd mot en potentiell rysk invasion.²²⁰ När förhandlingarna sedan visade på stagnation och även sabotage i viss mån²²¹ såg han på grund av sin politiskt begränsade makt²²² ingen annan lösning än att motvilligt tillsammans med Hedtoft se den nordiska samarbetsmöjligheten rinna ut i sanden.²²³ När inte heller ett separat förbund med Sverige gick att genomföra (4)²²⁴ återstod i realiteten inga alternativ utom Nato (5).²²⁵

5.2.2.3 Analys av Henrik Kauffmann– Danmarks dåvarande ambassadör i USA

Till skillnad från samtliga andra individer som analyseras i denna studie hade Henrik Kauffmann ingen ministerpost utan var dansk ambassadör i Washington²²⁶ där hans uppgift bestod i (1) att vara en länk mellan USA och Danmark.²²⁷ Optimalt för Kauffmann var således att vara en sådan länk men samtidigt placera sig själv i en fördelaktig position (2), och som en direkt effekt av att inte vara minister var kraven på transparens och folkligt stöd avsevärt lägre vilket beredde väg för okonventionella metoder (3).²²⁸ Genom att inte vara beroende av folkets stöd behövde Kauffmann således egentligen bara göra sig själv svårersättlig för såväl dansk som amerikansk sida och kunde därutöver driva en personlig agenda.²²⁹

Gällande synen på valet av försvarsmetod var Kauffmann tidigt övertygad om vikten av att Danmark fick tillgång till eller stöddes av en stat med atomvapen,²³⁰ vilket diskvalificerade det neutrala spåret men inte nödvändigtvis uteslöt ett nordiskt förbund. Emellertid hade Kauffmann under sina många år i Washington knutit viktiga kontakter och mottagit amerikanska utmärkelser för att påtagligt ha assisterat den amerikanska staten i olika skeden; bland annat hade han auktoriserat uppförandet av amerikanska baser på Grönland trots att den danska regeringen inte sanktionerat beslutet.²³¹ För Kauffmanns del stod således mer att vinna på en transatlantisk pakt än en nordisk dito med amerikansk support,²³² varför han medvetet manipulerade utsagor mellan de båda staterna för att driva processen i denna riktning (4).²³³ Utöver detta arbetade han i kulisserna (5)²³⁴ tillsammans med bland andra Hugh Cumming Jr. för att knyta fler amerikanska baser till

²¹⁹ Rasmussen, 1948; Lidegaard, 1996:472

²²⁰ *ibid*:474; Erlander, 2001:325

²²¹ Lange, 1952:67 & 94; Furre, 1993:236

²²² Lidegaard, 1996:376; Thorsen, 1998:229

²²³ Erlander, 2001:307–309

²²⁴ *ibid*:318-319

²²⁵ Holmén, 2006:13; Möller, 1986:342

²²⁶ Beukel, 1997:318

²²⁷ Lidegaard, 1996:138–142

²²⁸ *ibid*:157-162; Beukel, 1997:323

²²⁹ Lidegaard, 1996:466

²³⁰ *ibid*:468-469

²³¹ Jespersen, 2011:30; Lidegaard, 1996:179–180; Beukel, 1997:319 & 323

²³² *ibid*

²³³ Lidegaard, 1996:394–398, 467 & 477; Beukel, 1997:322

²³⁴ Lidegaard, 1996:427

Grönland,²³⁵ vilket helt stred emot den danska linjen i övrigt där regeringen vid tidpunkten var helt inriktade på ett nordiskt förbund.²³⁶

5.2.3 Analys av individer från Sverige

5.2.3.1 Analys av Tage Erlander– Sveriges dåvarande statsminister

Liksom för de andra statsministrarna i Norden var Tage Erlanders främsta uppgift i sammanhanget (1) att garantera Sveriges suveränitet och övriga säkerhet. Emellertid gav han, som företrädare för det klart starkaste landet i det tänkta nordiska förbundet,²³⁷ också uttryck för det essentiella i ett enat Norden; vilket också blev Erlanders fundamentala slutmål (2).²³⁸ Sveriges hållning i övrigt präglades av en dominerande neutralitetskänsla²³⁹ där Östen Undén stod för den mest extrema varianten²⁴⁰ men Erlander var så mån om ett nordiskt förbund (3) att han var beredd på att göra avkall ifrån denna linje på flera punkter. Han var beredd att tillåta vapentillförsel ifrån amerikanskt och brittiskt håll,²⁴¹ låta Sverige dra det tyngre lasset militärt,²⁴² knyta närmare band med Finland trots deras kopplingar till Sovjetunionen²⁴³ och övervägde till och med att skapa en pakt med enbart Danmark när motståndet från den norska sidan²⁴⁴ blev övermäktigt.²⁴⁵ Erlander försökte med alla medel att skapa en homogen nordisk linje²⁴⁶ och var fullkomligt övertygad om att en sådan hade resulterat i en optimal säkerhetssituation för såväl Sverige som Norden i övrigt.²⁴⁷ Han kunde emellertid inte integrera den reaktiva svenska hållningen²⁴⁸ med den västorienterade norska²⁴⁹ och tvingades inse att möjligheterna att skapa en nordisk pakt var minimala (4) samt att Undén och merparten av riksdagsledamöterna aldrig hade gått med på ett Natomedlemskap.²⁵⁰ Givet detta fick Erlander acceptera att Sverige antog en avskild och neutral hållning (5), men betecknade på sin ålders höst sin oförmåga att förena Norden som ”sitt största politiska nederlag”.²⁵¹

²³⁵ Beukel, 1997:323; Lidegaard, 1996:396–398; Möller, 1986:303

²³⁶ Lidegaard, 1996:465–466

²³⁷ Thorsen, 1998:224; Njølstad, 2008:415

²³⁸ Erlander, 2001:207 & 222; Njølstad, 2008:416

²³⁹ Njølstad, 2008:423

²⁴⁰ Undén, 1966:166; Undén, 1963:22–24

²⁴¹ Njølstad, 2008:423

²⁴² Erlander, 2001:308

²⁴³ Paasikivi, 1986:25

²⁴⁴ Erlander, 2001:227 & 297

²⁴⁵ Thorsen, 1998:223

²⁴⁶ *ibid*:219–220; Erlander, 2001:236

²⁴⁷ Njølstad, 2008:416

²⁴⁸ *ibid*:423

²⁴⁹ Erlander, 2001:298; Möller, 1986:333; Furre, 1993:236

²⁵⁰ Undén, 1963:26–29; Möller, 1986:349; Njølstad, 2008:423

²⁵¹ Erlander citerad i Gerhardsen, 1972:9

5.2.3.2 Analys av Östen Undén– Sveriges dåvarande utrikesminister

Östen Undén såg till skillnad från Tage Erlander inte en förening av de nordiska staterna som essentiellt utan emfaserade snarare vikten av den svenska statens opartiskhet i relation till väst- och östblocket (1).²⁵² Givetvis såg Undén liksom de andra folkvalda gärna att visionen kombinerades med vidmakthållandet av den egna politiska positionen (2).²⁵³ I termer av Sveriges hållning såg Undén två vägar för att nå punkt 2 där den ena var ett neutralt och isolerat Sverige (3)²⁵⁴ och det andra ett fullkomligen neutralt nordiskt förbund.²⁵⁵ Emellertid krävde Undén för ett realiserande av den sistnämnda varianten att den norska och danska krigsmakten uppnådde samma nivå som den svenska,²⁵⁶ vilket de knappast gjorde.²⁵⁷

Att ha någon som helst relation till Nato, såväl ett medlemskap som deras uttryckliga stöd, avfärdade dock Undén som helt otänkbart²⁵⁸ då han menade att enda sättet att undvika krig är att helt sakna band till de stormakter som kan tänkas initiera ett sådant.²⁵⁹ Han hade en synnerligen stor tilltro till neutralitetens kraft och var fullkomligt övertygad om att den starkt bidragit till Sveriges då 150 år långa fred.²⁶⁰ Undén förespråkade neutraliteten till den grad att den i hans ögon triumferade över humanitär rätt i den bemärkelsen att krigsfångar inte skulle ges amnesti och liknande, då det till syvende och sist riskerade att rucka på Sveriges neutrala hållning,²⁶¹ vilket i sig hade kunnat resultera i att Sverige drogs in i ett krig med katastrofala konsekvenser.²⁶² Givet denna hållning är det föga förvånande att Undén inte kom överens med Halvard Lange och Jens Christian Hauge vid förhandlingsbordet;²⁶³ där den senare betecknat Undéns relation till neutralitetsfenomenet som närmast religiöst.²⁶⁴ När situationen låste sig insåg Undén att möjligheterna till en i hans ögon rimlig kompromiss, det vill säga ett neutralt förbund utan kopplingar till stormakterna,²⁶⁵ var så gott som obefintlig (4). Som en direkt effekt av detta vidmakthöll Undén sin strikt neutrala position trots Erlanders kompromissförsök²⁶⁶ och styrde istället Sverige bort ifrån de andra nordiska staterna (5).²⁶⁷

²⁵² Gerhardsen, 1972:196; Möller, 1986:318

²⁵³ *ibid*:270-271

²⁵⁴ Undén, 1963:21–22

²⁵⁵ Undén, 1970:36–37; Möller, 1986:318; Erlander, 2001:222

²⁵⁶ Möller, 1986:318–319

²⁵⁷ Thorsen, 1998:215–216 & 224

²⁵⁸ Undén, 1970:9–12; Möller, 1986:307

²⁵⁹ Undén, 1963:26; Möller, 1986:315

²⁶⁰ *ibid*:297; Undén, 1963:21–22

²⁶¹ Undén, 1970:159–160

²⁶² Undén, 1966:158–169

²⁶³ Lange, 1952:93–94; Norsk Riksinkastning, 2012b:13

²⁶⁴ Njølstad, 2008:423

²⁶⁵ Möller, 1986:318

²⁶⁶ Erlander, 2001:227, 297 & 413

²⁶⁷ Undén, 1970:11–13; Möller, 1986:295

5.2.4 Analys av individer från Finland

5.2.4.1 Analys av Juho Kusti Paasikivi– Finlands dåvarande president

Finlands president Juho Kusti Paasikivi ställdes efter andra världskrigets slut inför så många svårigheter att han på ålderns höst har kommit att beteckna åren efter kriget, snarare än åren under kriget, som de verkligt farliga åren.²⁶⁸ Finland var praktiskt taget utarmat²⁶⁹ och som president var det Paasikivis uppgift att få landet på fötter och samtidigt undvika ytterligare krig (1).²⁷⁰ Vid tidpunkten var Paasikivi en gammal man²⁷¹ utan explicita incitament för att behålla sin maktposition, varför så gott som hela hans fokus placerades på punkt 1 (2)²⁷² och vidmakthållandet av presidentposten snarare sågs som en bifråga. Liksom i de andra nordiska staterna stod valet (3) mellan ett transatlantiskt förbund, ett nordiskt dito eller en neutral hållning och efter två destruktiva krig mot Sovjetunionen på kort tid²⁷³ bedömde Paasikivi det första alternativet som en direkt provokation mot sovjeterna och därmed en stor säkerhetsrisk för Finland.²⁷⁴ Rädslan för Sovjetunionen kontrasterades mot behovet av att rehabilitera ett sargat Finland och Paasikivi var initialt positiv till såväl Marshallplanen²⁷⁵ som en neutral hållning²⁷⁶ samt att kunna närma sig övriga Norden; som Paasikivi menade att finländarna identifierar sig med.²⁷⁷

Paasikivis planer grusades emellertid i juli 1947 när han mottog en uppmaning ifrån Moskva om att de förväntade sig att Finland inte skulle acceptera Marshallhjälp;²⁷⁸ för att istället erbjudas en stor mängd spannmål.²⁷⁹ I februari året efter mottog Paasikivi en direkt förfrågan ifrån Stalin om att ingå i en VSB-pakt,²⁸⁰ varpå Paasikivi insåg att det enda han i realiteten kunde göra för att optimera Finlands säkerhet var att ingå i en pakt med Sovjetunionen (4).²⁸¹ Emellertid insåg Paasikivi också att Finland var av stort värde för Sovjetunionen och försökte därför att driva igenom krav på att Finlands suveränitet skulle respekteras i stor utsträckning trots paktens;²⁸² ett tankesätt som kom att betecknas Paasikivi-linjen (5).²⁸³ Genom att ge upp en begränsad del av Finlands frihet kunde Paasikivi således vinna ett större mått av säkerhet för den finska staten.²⁸⁴

²⁶⁸ Paasikivi, 1985; Paasikivi, 1986

²⁶⁹ Jutikkala & Pirinen, 1974:279–280

²⁷⁰ Fagerholm, 1977:218

²⁷¹ *ibid*:110 & 242-244

²⁷² Paasikivi, 1986:265–266

²⁷³ Paasikivi, 1985:17–21

²⁷⁴ Paasikivi, 1986:56

²⁷⁵ *ibid*:58-59

²⁷⁶ *ibid*:33

²⁷⁷ *ibid*:25

²⁷⁸ Furre, 1992:228; Möller, 1986:293

²⁷⁹ Paasikivi, 1986:63

²⁸⁰ Gerhardsen, 1972:188–189; Möller, 1986:320; Paasikivi, 1986:168

²⁸¹ *ibid*:265

²⁸² *ibid*:207

²⁸³ Jutikkala & Pirinen, 1974:285–286; Holsti, 1964:69

²⁸⁴ Paasikivi, 1986:220 & 228; Jutikkala & Pirinen, 1974:285-286

5.2.4.2 Analys av Yrjö Leino– Finlands inrikesminister mellan 1945-1948

Som kommunistisk inrikesminister i efterkrigstiden turbulensartade Finland hade Leino tillskillnad från Paasikivi betydligt mindre ansvar gällande att hålla Finland på fötter militärt utan skulle snarare driva arbetarnas frågor (1); vars stöd han behövde för att behålla sin ministerpost (2).²⁸⁵ De cirka 20 % finländare som betecknade sig som kommunister²⁸⁶ var i mångt om mycket sovjetpositiva vilket omöjliggjorde ett tillmötesgående av västmakterna (3) för Leinos räkning.²⁸⁷ Detta var heller ingenting som Leino önskade för egen del, då han föredrog ett samarbete med Sovjetunionen framför ett nordiskt eller västororienterat dito.²⁸⁸ Han gjorde således allt i sin makt, ofta överskridandes sina befogenheter som inrikesminister,²⁸⁹ för att nå dithän. Han reformerade hela säkerhetspolisen till att bestå av kommunister,²⁹⁰ lät säkerhetspolisen avlyssna regeringsmedlemmar,²⁹¹ gömde vapen i depåer²⁹² samt tog vid tillfällen direkta order ifrån Sovjetunionen.²⁹³ Leino var så driven i sin strävan mot ett samarbete med Sovjetunionen (4)²⁹⁴ att han vägrade ändra till en mer moderat kommunistisk linje trots tillsägningar från president Paasikivi,²⁹⁵ vilket resulterade i ett misstroendevotum från riksdagen.²⁹⁶ Leino offrade med andra ord sin ministerpost för en närmare integration med Sovjetunionen (5) och tvingades avgå i maj 1948.²⁹⁷

5.2.5 Delslutsats för mikrodimension

Av mikrodimensionens analys framgår det att det i samtliga fall fanns splittringar i regeringarna kring vilken linje som skulle drivas;²⁹⁸ en splittring som var extra tydlig i Norges och Finlands fall.²⁹⁹ Detta resulterade i att de någorlunda samstämmiga statsministrarna Gerhardsen, Hedtoft och Erlander tvingades rätta sig efter de mer radikala i de egna leden,³⁰⁰ vilket gjorde ett nordiskt förbund till

²⁸⁵ Leino, 1973

²⁸⁶ Sturmthal, 1950:89

²⁸⁷ Paasikivi, 1986:28

²⁸⁸ ibid:104; Leino, 1973:124

²⁸⁹ Paasikivi, 1986:210–211 & 230-231

²⁹⁰ Fagerholm, 1977:226

²⁹¹ Paasikivi, 1986:83–84

²⁹² ibid:213-217

²⁹³ Leino, 1973:144 & 206-207

²⁹⁴ Paasikivi, 1986:104

²⁹⁵ ibid:74–75

²⁹⁶ Leino, 1973:252–253

²⁹⁷ ibid:254; Paasikivi, 1986:221

²⁹⁸ Gerhardsen, 1972:209–210; Lidegaard, 1996:465–467; Njølstad, 2008:420–421; Paasikivi, 1986:190–191

²⁹⁹ ibid

³⁰⁰ De individer som avses med ”mer radikala” är Halvard Lange, Jens Christian Hauge, Henrik Kauffmann, Östen Undén och Yrjö Leino

en omöjlighet. I merparten av fallen var ett nordiskt försvarsförbund således prioriterat framför en transatlantisk pakt³⁰¹ men när individernas okompromissbara krav inte kunde synkroniseras blev Nato en nödlösning för Norge och Danmark³⁰² medan Sverige fasthöll en neutral position och Finland skapade VSB-pakten med Sovjetunionen.³⁰³

5.3 Analysnivå 3 - makrodimension

5.3.1 Analys av stormaktspåtryckningar på Norge

Norge stod väldigt nära Storbritannien åren innan frågan om Natomedlemskap aktualiserades genom att de under den tyska ockupationen under andra världskriget tilläts placera sin regering i exil i London, varifrån de fick möjlighet att operera fritt.³⁰⁴ Utöver detta åtog sig Storbritannien att träna norska soldater och väpna dem till en låg kostnad genom en treårsöverenskommelse med Stortinget,³⁰⁵ vilket är ett exempel på den alliansfrämjande åtgärd som Walt benämner *bribery*.³⁰⁶ Dessutom emfaserades betydelsen av de båda staternas utbredda socialdemokrati som en sammanlänkande faktor dem emellan;³⁰⁷ vilket var en oerhört viktig komponent med tanke på att de norska socialdemokraterna var de som var mest negativt inställda till ett transatlantiskt förbund.³⁰⁸ Vidare närmade Storbritannien också sig Norge medelst *penetration*³⁰⁹ genom att utrikesminister Ernest Bevin uppmanade dem att vända sig västerut och ta avstånd från kommunismen i ett uppmärksammat propagandatal från 1948,³¹⁰ som i mångt om mycket baserades på en rädsla för att Norge liksom Finland skulle dras mot Sovjetunionen;³¹¹ ett förfarande som tillsammans med Storbritanniens övriga påtryckningsmedel hade stor effekt på utfallet.³¹²

Bevins rädsla var emellertid inte obefogad då Sovjetunionen året innan försökt skapa ett gemensamt försvar av Svalbard med Norge och även placerat trupper i Finnmark vid Norska gränsen samt varnat Norge för att närma sig väst, i förhoppning om att skrämja Norge till *bandwagoning*.³¹³ Det hela fick dock motsatt effekt och Norge började distansera sig från Sovjetunionen genom *balancing* mot dem snarare än *bandwagoning* av dem. Denna *balancingprocess* förstärktes sedan av det *bribery* i form av marshallhjälp som Norge mottog under

³⁰¹ Furre, 1993:235; Thorsen, 1998:296

³⁰² *ibid*

³⁰³ Undén, 1963:32–33; Jutikkala & Pirinen, 1974:285–28

³⁰⁴ Furre, 1993:187–189

³⁰⁵ Riste, 2012:164–165

³⁰⁶ Walt, 1985:27;1987:40–43; Evans, 2011:272

³⁰⁷ Liska, 1968:27; Sturmthal, 1950:89–91

³⁰⁸ Furre, 1993:230

³⁰⁹ Walt, 1985:31

³¹⁰ Furre, 1993:228; Njølstad, 2008:328

³¹¹ Bullock, 1985:546

³¹² Möller, 1986:350

³¹³ Furre; 1993:228; Gerhardsen, 1972:193–194; Paasikivi, 1986:301

1947 av USA.³¹⁴ Slutligen deklarerade USA och Storbritannien tydligt att inget skydd mot Sovjetunionen eller annan angripare skulle komma att ges till Norge om de inte blev en officiell del av det transatlantiska samarbete som höll på att formeras, vilket blev det som fick vågskålen att tippa över och Norges Natomedlemskap att bli ett faktum.³¹⁵

5.3.2 Analys av stormaktspåtryckningar på Danmark

Danmark hade till skillnad från Norge inte fullt så nära band till Storbritannien³¹⁶ och var således inte lika mottagliga för påtryckningar ifrån detta håll. Icke desto mindre var Ernest Bevins januarital³¹⁷ en *penetration*³¹⁸ i propagandaform som onekligen var riktad även mot Danmark.³¹⁹ Storbritannien månade inte bara om att få bort Danmark ifrån sovjetsfären utan såg även ett förbund med Sverige som problematiskt³²⁰ och närmade sig således Danmark innan den danska ledningen hunnit ventilerat frågan internt.³²¹

USA delade Storbritanniens bild av ett neutralt skandinaviskt förbund som problematiskt³²² då de hade en bild av neutralitet som fenomen som en kortsiktig lösning.³²³ Istället strävade de efter att få inflytande över Danmark som de menade spelade en geografiskt viktig position; både vad gällde fastlandet³²⁴ och Grönland³²⁵. Särskilt emfas placerade USA på Grönland som de menade utgjorde en synnerligen viktig buffertzona för ett eventuellt sovjetiskt angrepp.³²⁶ För att nå detta mål appellerade USA inte primärt ideologiska faktorer³²⁷ utan nyttjade sin mycket påtagliga materiella makt genom *bribery* och *penetration*³²⁸. *Bribery* utfördes dels genom marshallhjälpen, som var väldigt välbehövlig i den utmärklade efterkrigsstaten³²⁹, men också genom ett löfte om mer stöd förutsatt att Danmark vände sig längre åt väster.³³⁰ Att Danmark behövde krigsmateriel rådde det inga tvivel om och sålunda var det ett effektivt påtryckningsmedel.³³¹ Emellertid ville USA vara ännu säkrare på att Danmark skulle införlivas i en transatlantisk sfär och valde därför att nyttja *penetration* genom den danske

³¹⁴ Lange, 1952:38; Gerhardsen, 1972:114–117

³¹⁵ Njølstad, 2008:343; Erlander, 2001:275–276; Furre, 1993:232–235; Möller, 1986:33–339

³¹⁶ Furre, 1993:187–189

³¹⁷ Bevin, 1948; Njølstad, 2008:328

³¹⁸ Walt, 1985:30–31

³¹⁹ Thorsen, 1998:220–221

³²⁰ *ibid*

³²¹ Rasmussen, 1948

³²² Thorsen, 1998:220–221; Furre, 1993:231

³²³ Agius, 2006:25

³²⁴ Thorsen, 1998:229

³²⁵ Lidegaard, 1996:469–470

³²⁶ *ibid*:470–475

³²⁷ Även om de är positivt inställda till Danmarks beslut om att förbjuda det kommunistiska partiet år 1943 Jespersen, 2011:29; Thing, 1990:2–3

³²⁸ Walt, 1987:43–48

³²⁹ Thorsen, 1998:180–181

³³⁰ Möller, 1986:337–339

³³¹ Erlander, 2001:275–276

diplomaten i Washington; Henrik Kauffmann³³². Genom att erbjuda Kauffmann personliga privilegier i form av erkännande och personlig institutionalisering i maktens korridorer i USA³³³ agerade Kauffmann i mångt om mycket på USA:s vägnar.³³⁴ Bland annat spred han desinformation till den danska regeringen,³³⁵ överdrev amerikanska krav³³⁶ och målade upp skräckscenarion³³⁷ för att forcera Danmark mot Nato.

Sovjetunionen hade däremot inte någon korrumpierad topp tjänsteman till sitt förfogande i Danmark och halkade således efter på denna punkt. De var också mycket missnöjda med det danska beslutet om att förbjuda det kommunistiska partiet år 1943³³⁸ och försökte snarare skrämja Danmark till en *bandwagonsituation*,³³⁹ det vill säga underkastelse. Detta gjordes dels genom fysiskt våld så som en bombning av den i praktiken försvarslösa ön Bornholm när den tyska ockupationsmakten redan lämnat,³⁴⁰ men också genom skriftliga hot så som en uppmaning skickad till regeringen år 1949 om att styra Danmark bort från västmakterna.³⁴¹ Det sovjetiska handlandet fick effekt i den bemärkelsen att förfarandet väckte rädsla³⁴² men på grund av att Sovjetunionen saknade en rad attribut så som omedelbar geografisk närhet,³⁴³ infiltratörer i den danska regeringsmakten, *briberymöjligheter* motsvarande amerikansk nivå³⁴⁴ samt ideologisk gemenskap³⁴⁵ med Danmark lyckades inte Sovjetunionen knyta Danmark till sig i vare sig ett *balancing-* eller *bandwagoningförhållande*.³⁴⁶ Med detta som bakgrund förefaller det tämligen logiskt att Danmark drogs mot ett transatlantiskt samarbete där de erbjudits såväl ekonomiskt som militärt stöd³⁴⁷ istället för mot ett sovjetiskt dito, som saknade samtliga attribut nämnda ovan.

5.3.3 Analys av stormaktspåtryckningar på Sverige

Den förtryckande *bandwagonmentalitet*³⁴⁸ som Sovjetunionen visade mot Danmark förekom inte alls på samma sätt mot Sverige; något som till stor del kan härledas till Sveriges militärt starkare position.³⁴⁹ Möjligheterna till att tvinga in en stark stat i ett *bandwagonförhållande* är mycket begränsade,³⁵⁰ varför

³³² Lidegaard, 1996:394–395; Beukel, 1997:322; Se även avsnitt 5.2.2.3

³³³ Beukel, 1997:323; Lidegaard, 1996:323

³³⁴ Lidegaard, 1996:179-181

³³⁵ *ibid*:368

³³⁶ *ibid*:477

³³⁷ Beukel, 1997:322; Lidegaard, 1996:394-395

³³⁸ Jespersen, 2011:29; Thing, 1990:2-3

³³⁹ Snyder, 1991:127-129; Walt, 1985:7-8

³⁴⁰ Kennedy-Pipe, 1995:63-66

³⁴¹ Thorsen, 1998:239

³⁴² *ibid*:136

³⁴³ Snyder, 1991:124; Walt, 1985:9-10

³⁴⁴ Sturmthal, 1950:99; Walt, 1985:27

³⁴⁵ Walt, 1987:33–34

³⁴⁶ Walt, 1985:10–13 & 16-18

³⁴⁷ Möller, 1986:33–339; Njølstad, 2008:343; Erlander, 2001:275–276;

³⁴⁸ Walt, 1985:7-8

³⁴⁹ Snyder, 1991:127; Thorsen, 1998:224

³⁵⁰ Walt, 1985:16-18

Sovjetunionen istället månade om att Sverige skulle behålla en neutral position och på så vis bli en vattendelare mellan väst och öst.³⁵¹ I realiteten blir då Sverige en säkerhetsoptimering för båda lägren i form av en buffertzon.³⁵² Om Sverige istället hade anslutit sig till Nato hade det funnits en övervägande risk för att hamna mitt i skottlinjen vid en eventuell sammandrabbning mellan parterna.³⁵³ Med andra ord hade ett Natomedlemskap haft en direkt kontraproduktiv effekt i säkerhetstermer för Sverige och inte bara äventyrat den svenska staten utan också riskerat att bli den provokation österut som hade fått bågaren att rinna över för Sovjetunionen och således resultera i ett tredje världskrig.³⁵⁴

Även USA och Storbritannien var införstådda med detta dilemma och lade således avsevärt mycket mindre kraft på att införliva Sverige i ett transatlantiskt samarbete än vad som disponerades på Norge.³⁵⁵ Sverige berättigades förvisso stöd genom marshallhjälpen³⁵⁶ men sågs inte som någon oundgänglig stat för västmakterna. Det bör emellertid beaktas att andra faktorer än rent geografiska spelade in i särskilt USA:s ovilja till närmande av Sverige, så som de skilda ideologiska stommarna.³⁵⁷ USA såg fenomenet neutralitet som en chimär³⁵⁸ och ansåg att stater som förfäktade denna hållning inte gick att lita på.³⁵⁹ En rädsla fanns därför hos västmakterna för att ett nordiskt neutralt förbund skulle komma att vika sig för sovjetiskt tryck, varför USA och Storbritannien var mycket måna om att knyta till sig de västligaste staterna i Norden istället för att dessa stater skulle hamna i ett försvarsförbund med Sverige.³⁶⁰ Givet ovanstående samt västmakternas brist på korrupperade individer nära makten i Sverige³⁶¹ behövde de hitta ett sätt att exkludera staten utan att Sverige för den sakens skull drogs mot Sovjetunionen. Således utövade USA *bribery* genom marshallhjälpen för att undvika att Sverige vände sig mot Sovjetunionen för samma stöd.³⁶² Därefter fullföljde de separationen av Sverige då de medvetet ställde ett för Sverige orimligt krav, genom att kräva en formell alliansanslutning för ytterligare materiellt stöd.³⁶³ På så vis skapades en buffertzon mellan väst och öst samtidigt som västmakterna kunde knyta till sig Norge och Danmark fullständigt.³⁶⁴

³⁵¹ Kennedy-Pipe, 1995:124

³⁵² *ibid*

³⁵³ Undén, 1963:35

³⁵⁴ *ibid*:36-37; Fagerholm, 1977:221-222

³⁵⁵ Furre, 1993:231-232;

³⁵⁶ Erlander, 2001:201

³⁵⁷ *ibid*:416

³⁵⁸ Agius, 2006:25

³⁵⁹ *ibid*; Erlander, 2001:416

³⁶⁰ Thorsen, 1998:220-221; Furre, 1993:231-232

³⁶¹ Walt, 1985:31

³⁶² Paasikivi, 1986:68; Erlander, 2001:151

³⁶³ *ibid*:275-276; Erlander, 1973:381; Möller, 1986:337-339

³⁶⁴ Kennedy-Pipe, 1995:124; Thorsen, 1998:220-221

5.3.4 Analys av stormaktspåtryckningar på Finland

Om Sovjetunionen i fallen med de andra nordiska staterna saknade ideologisk gemenskap, korrumperade individer nära regeringsmakten och geografisk närhet var deras relation till Finland fullkomligt motsatt.³⁶⁵ I Finland var ca 20 % av befolkningen kommunister³⁶⁶ och däribland inrikesminister Yrjö Leino som både kontrollerade säkerhetspolisen och tog direkta order ifrån Moskva vid flera tillfällen.³⁶⁷ Utöver Leino hade Sovjetunionen även en kontrollkommission på plats i Finland³⁶⁸ som installerades efter fortsättningskriget³⁶⁹ och som bland annat såg till att Finland inte blev för starkt militärt; *penetration* i högsta grad med andra ord.³⁷⁰

På det stora hela taget hade Sovjetunionen således Finland i ett mycket hårt grepp som till stor del var en direkt effekt av att de hade besegrat Finland militärt vid två tillfällen under loppet av ett decennium,³⁷¹ när Finland försökt *balancingvägen*³⁷² utan framgång, och ställt höga krav på krigsskadestånd efter den sistnämnda segern.³⁷³ Finland sökte sig under krigen och även efteråt västerut för stöd men ingen hjälp stod att finna vare sig i nordens³⁷⁴ eller hos USA och Storbritannien.³⁷⁵ Särskilt hos Storbritannien var ointresset iögonfallande³⁷⁶ och de beslutade tillsammans med USA och Sovjetunionen under Jaltakonferensen 1945 att Finland skulle tillhöra den sovjetiska intressesfären.³⁷⁷ Med detta inte sagt att USA och Storbritannien ville att Finland skulle ingå i en militärallians med Sovjetunionen, varför västmakterna protesterade en aning när Finland drogs närmare Sovjetunionen kring 1947.³⁷⁸ Optimalt för Storbritannien och USA hade varit om Finland som sista utpost i västvärlden axlat en neutral position och likt Sverige blivit en vattendelare mellan blocken.³⁷⁹

Finland hade emellertid mycket ringa möjligheter till detta, på grund av Sovjetunionens fundamentala överläge mot dem, och drogs succesivt bort ifrån väst genom att Sovjetunionen bland annat tvingade bort Finland från marshallhjälpen genom att ersätta den med ett eget biståndsprogram.³⁸⁰ Sedan fortsatte Sovjetunionen på *briberyspåret* genom att reducera Finlands krigsskadestånd med 50 %³⁸¹ samt genom att öka handeln med dem markant.³⁸² Sammantaget hade Sovjetunionen så mycket makt över Finland att de kunde tvingas in i den *bandwagonrelation* som kom att kallas VSB-pakten och vars

³⁶⁵ Sturmthal, 1950:89; Paasikivi, 1986:180

³⁶⁶ Sturmthal, 1950:89

³⁶⁷ Leino, 1973:144 & 206-207; Paasikivi, 1986:83-84

³⁶⁸ Sainio, 2014

³⁶⁹ Leino, 1973:83

³⁷⁰ Walt, 1985:30-31

³⁷¹ Jutikkala & Pirinen, 1974:279-281

³⁷² Walt, 1985:17-18

³⁷³ *ibid*:283-285

³⁷⁴ Fagerholm, 1977:103-104; Paasikivi, 1986:242

³⁷⁵ Kennedy-Pipe, 1995:26

³⁷⁶ Evans, 2011:272

³⁷⁷ Leino, 1973:117; Kennedy-Pipe, 1995:151-155

³⁷⁸ Paasikivi, 1986:174 & 178; Bullock, 1985:545-547

³⁷⁹ Jutikkala & Pirinen, 1974:322-324

³⁸⁰ Furre, 1993:228; Erlander, 2001:205; Paasikivi, 1986:63 & 135

³⁸¹ *ibid*:242

³⁸² Fagerholm, 1977:224

kontenta var att Finland inte skulle släppa igenom västmakterna mot Sovjetunionen vid en eventuell invasion, utan fungera som en grindvakt.³⁸³ Sovjetunionen skulle även understödja Finland militärt vid behov, men pakten var ändå betrakta som ytterst forcerad och namnet till trots inte särskilt vänskaplig.³⁸⁴

Finlands situation har gett upphov till termen *Finlandization*³⁸⁵ och situationen är att betrakta som närapå en arketyper för *bandwagoning*.³⁸⁶ Näst intill optimala förutsättningar för en *bandwagonrelation* förelåg ifrån Sovjetunionens sida med misslyckade försök till *balancing* under vinter- och fortsättningskrigen, infiltratörer i den finländska regeringen, geografisk närhet, övervägande ideologisk samstämmighet samt brist på allieringsalternativ från Finlands sida.³⁸⁷ Storbritannien och USA kunde således bara passivt iaktta hur Finland införlivades i Sovjetunionens buffertsfär³⁸⁸ och drogs allt längre bort ifrån ett potentiellt medlemskap i Nato.³⁸⁹

5.3.5 Delslutsats för makrodimension

Ifrån makrodimensionens analys går det att utläsa att Norges Natomedlemskap i mycket hög grad var en effekt av påtryckningar ifrån Storbritannien där de hänvisade till den möjlighet till exilregering som erbjöds Norge under andra världskriget och de upprustningsprogram som redan löpte.³⁹⁰ Storbritannien var också noggranna med att belysa staternas likhet och vikten av samarbete.³⁹¹ Sovjetunionen och USA spelade här en något perifer roll, så den förstnämndas hot i slutskedet bekom inte norrmännen märkbart. I Danmarks fall spelade Storbritannien in till viss del, men överskuggades av USA som drev Grönlandsfrågan stenhårt genom *penetration*.³⁹² I Sverige var stormakternas nivå av icke-inblandning mycket påtaglig.³⁹³ Det förefaller nästan som att en tyst överenskommelse fanns dem emellan om att Sverige borde förbli neutralt och att båda sidor tjänade på ett ingenmansland som klöv blocken. Ickeinblandningen är uppenbar även i Finland som negligerades fundamentalt ifrån västmakterna³⁹⁴ och såldes var enkelt att snärja för Sovjetunionen.³⁹⁵ Påtryckningarna i de fyra nordiska staterna såg således nästan totalt olika ut, vilket i mångt om mycket var orsaken till det spridda utfallet i frågeställningen enligt makrodimensionen.

³⁸³ Paasikivi, 1986:180, 207 & 241; Jutikkala & Pirinen, 1974:286

³⁸⁴ Paasikivi, 1986:163

³⁸⁵ Walt, 1985:3 & 11

³⁸⁶ *ibid*:11

³⁸⁷ Walt, 1987:30

³⁸⁸ Kennedy-Pipe, 1995:21-22; Paasikivi, 1986:249-250 & 287

³⁸⁹ Kennedy-Pipe, 1995:124

³⁹⁰ Furre, 1993:187-189; Riste, 2012:164-165; Evans, 2011:272

³⁹¹ Liska, 1968:27; Sturmthal, 1950:89-91

³⁹² Lidegaard, 1996:394-395; Beukel, 1997:322

³⁹³ Kennedy-Pipe, 1995:124; Thorsen, 1998:220-221

³⁹⁴ Leino, 1973:117; Kennedy-Pipe, 1995:151-155

³⁹⁵ *ibid*:21-22; Paasikivi, 1986:249-250 & 287

6. Slutsats

Som skillnaderna i delslutsatserna påvisat leder de tre metodologiska ingångarna till närapå fundamentalt olika svar på frågan om vad som orsakade det spridda utfallet i Natofrågan. Dessa svar i sig ska snarare, som jag i metoddelen proklamerade, ses som bitar till ett större pussel än som fullgoda svar i sig.

En sammanvävning av svaren ifrån de tre metodologiska dimensionerna till en unison förklaring av min frågeställning kan således initialt konstatera att Norge som dels hade brist på institutionaliserad neutralitetsinriktad socialdemokrati, nyligen hade upplevt territoriella suveränitetskränkningar med tillhörande ekonomiska problem och hade svag militärstyrka, redan där vilade på ett mycket instabilt fundament. Till detta adderades sedan de västorienterade Lange och Hauge som gjorde allt i sin makt för att förhandlingarna kring ett nordiskt försvarsförbund skulle krackelera. När så blev fallet och påtryckningar i form av *bribery*, i synnerhet ifrån Storbritannien, pågick parallellt var ett medlemskap i Nato i praktiken oundvikligt för Norges räkning.

I Danmarks fall fanns det en något större grundstabilitet, mycket som en effekt av socialdemokratiens starkare ställning, men även där fanns så omfattande ekonomiska problem och svag militär att en neutral position var omöjlig att inta. De ledande individerna var emellertid långt ifrån lika västorienterade som i Norge, utan eftersträvade i första hand ett nordiskt förbund. I och med att förhandlingarna kring ett sådant kollapsade och USA genom Kauffmann bedrev *penetration* i kombination med ultimatum för tillförsel av krigsmateriel, nödgades Danmark styra om kursen mot Nato.

Sverige var förankrat i ett markant stabilare fundament än de andra nordiska staterna genom sin starkt institutionaliserade socialdemokrati och det klart lindrigare utfallet av andra världskriget. Neutraliteten var således både hårt förankrad och dess förmåga betrod, vilket gav få incitament till stora förändringar. Erlander, men särskilt Undén, förespråkade också ett vidmakthållande av dessa principer trots Langes och Hagues diametralt motsatta åsikter vilket i mångt om mycket resulterade i att förhandlingarna kring det nordiska försvarsförbundet kollapsade. När ingen av stormakterna märkbart försökte påverka Sveriges riktning, och heller inte hade några särskilda möjligheter till detta, föll det sig naturligt att Sverige behöll en neutral position.

Finland hade onekligen den svagaste graden av institutionaliserad socialdemokrati av de fyra staterna, vilket i kombination med många år av krig, ekonomiska problem och regeringskriser resulterade i att staten var synnerligen instabil. Paasikivi hyste sympatier för övriga nordens, men givet den politiska situationen krävdes det inte så stora ansträngningar ifrån Sovjetunionen för att försätta Finland i en *bandwagonsituation*. Med kontroll över inrikesminister Leino samt passivitet ifrån västmakterna var Finland relativt chanslöst och fick eftersträva neutralitet i möjligaste mån genom Paasikivilinjen.

6.1 Slutdiskussion

Ovanstående sektion konstaterar att utfallet är en effekt av ett samspel mellan faktorer ifrån de olika metodologiska dimensionerna, som förvisso varierar från land till land men där fenomen härrörande ur varje dimension ändå inverkar i någon mån i samtliga fall. I Norges fall är samtliga dimensioner av essens för det slutgiltiga utfallet. I Danmark är möjligen mikrodimensionen något perifer, även om särskilt Kauffmann inverkade på resultatet. För Sveriges del är makrodimensionen förhållandevis frånvarande, men bidrar inte minst genom att påvisa bristen på påtryckningar ifrån stormakterna. Finland påminner i mångt om mycket om Norge, med skillnaden att makrodimensionen spelar en än mer central roll i det finländska fallet.

Då variabler som institutionaliserad socialdemokrati, krigsmaktens kapacitet i kombination med territoriell suveränitet, centrala individers agerande och stormaktens påtryckningar varierar markant i en så homogen miljö som de nordiska staterna är det rimligt att anta att de kommer att variera ytterligare i annan kontext och således vara ett bra underlag för generalisering. Givet att alla metodologiska dimensioner bidragit till det färdiga pusslet och tillfört viktiga bitar i kartläggningen av alla de fyra staterna, bedömer jag deras tillhörande variabler som generaliserbara på en större population i frågan om vad som får stater att bilda allianser.

Sammantaget vidhåller jag således mitt resonemang ifrån metoddelen om att samtliga metodologiska dimensioner är av essens för att en rättvisande bild av orsakerna till utfallet ska kunna tecknas och menar att en sådan bild är skapad i form av denna studies analys och slutsats, samt att de resultat som uppnåtts är generaliserbara på en större population i den högre frågan om varför allianser bildas.

Referenser

- Adler, Emanuel, 1997. "Seizing the middle ground: Constructivism in world politics", *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 3, s. 319-359.
- Agius, Christine, 2006. *The Social Construction of the Swedish Neutrality: Challenges to Swedish identity and sovereignty*. Manchester: University Press.
- Allison, Graham, 1971. *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Little Brown.
- Barnett, Michael, 2011, "Social Constructivism" i Baylis, John – Steve Smith – Patricia Owens, *The Globalization of world politics. An introduction to international relations*. Femte upplagan. Oxford:Oxford University Press, s. 100-113.
- Beukel, Erik, 1997. "Henrik Kauffmann som politisk diplomat. *Historie*, Vol. 2, No. 1, s. 318-331.
- Bevin, Ernest, 1948. "Adress given by Ernest Bevin to the House of Commons 22 of January 1948", *Parliamentary debates*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.cvce.eu/content/publication/2002/9/9/7bc0ecbd-c50e-4035-8e36-ed70bfbfd204c/publishable_en.pdf (Hämtad 2015-05-02)
- Brzozowska, Anna, 2003. "Symbols, Myths and Metaphors" *Slova*, Vol. 15, No. 1, s. 49-58.
- Bukovansky, Mlada, 1997, "American identity and neutral rights from independence to the War of 1812", *International Organization*, Vol. 51, No. 2, s. 209-243.
- Bullock, Alan, 1985. *Ernest Bevin: Foreign Secretary*. New York: Oxford University Press.
- Cashman, Greg, 2013. *What Causes War?: An Introduction to Theories of International Conflict*. Andra upplagan. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Devetak, Richard, 1995. "Incomplete states: Theories and practises of statecraft in international relations", i Macmillan – Linklater (red.) *Boundaries in questions. New directions in international relations*. London: Pinter, s. 19-39.
- Eichengreen, Barry – Mark Uzan, 1992. *The Marshall Plan: Economic implications and effects for Eastern Europe and the former USSR*. Oxford: University Press.
- Erlander, Tage, 1976. *Tage Erlander: 1940-1949*. Stockholm: Tiden.
- Erlander, Tage, 2001. *Dagböcker 1945-1949*. Hedemora: Gidlund.
- Esaiasson, Peter – Mikael Gilljam – Henrik Oscarsson – Lena Wängnerud, 2012. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Fjärde upplagan. Stockholm: Norstedts.
- Evans, Helena, 2011. *Diplomatic deceptions: Anglo-Soviet relations and the fate of Finland 1944-1948*. Helsingfors: Hakapaino Oy.
- Fagerholm, Karl-August, 1977. *Talmannens röst*. Helsingfors: Söderströms.
- Fewster, Derek, 2006. *Visions of Past Glory: Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. Tampere: Tammer-Paino.
- Fredborg, Arvid, 1985. *Destination: Berlin*. Stockholm: Norstedts.

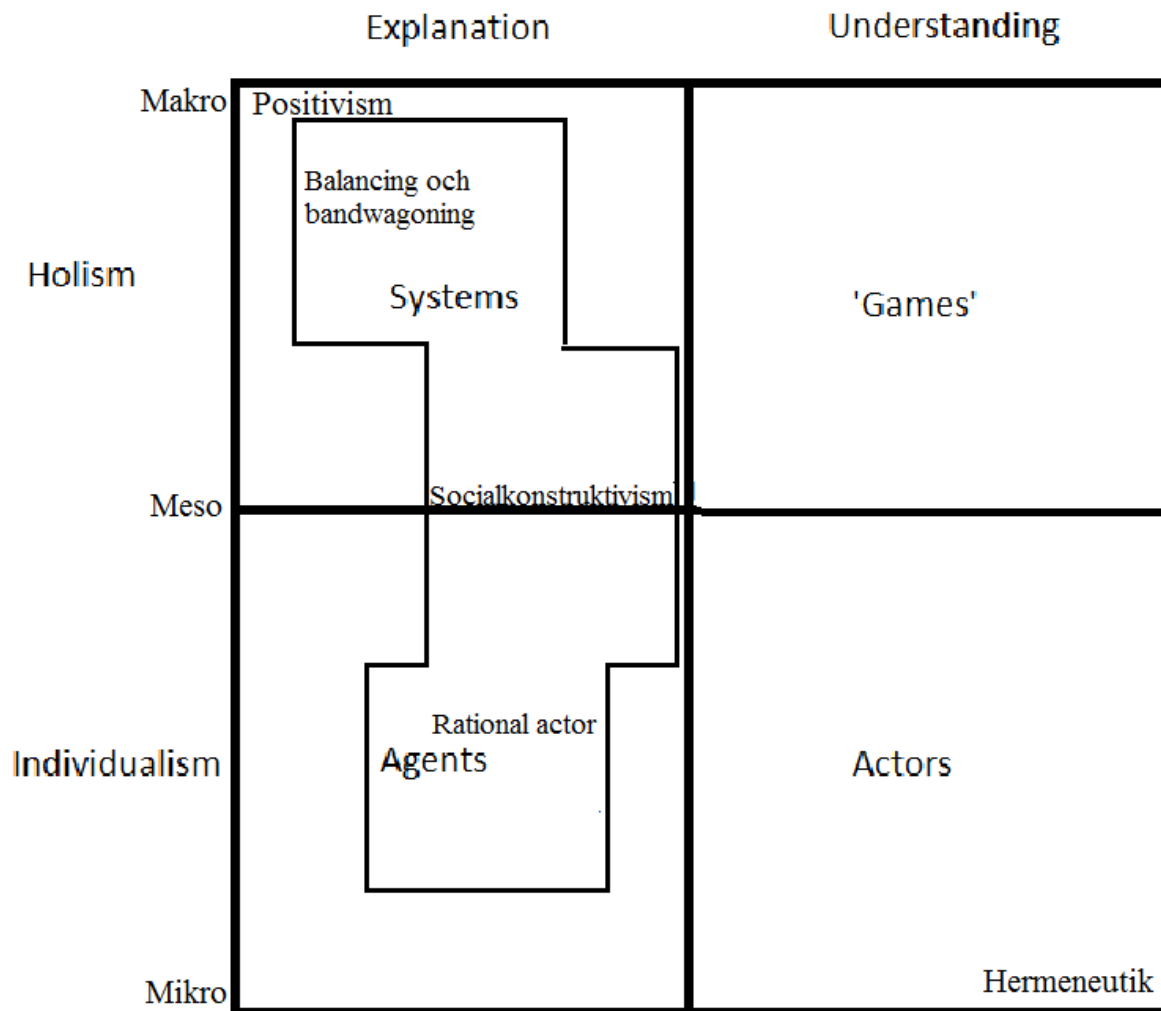
- Friberg, Anna, 2012. *Demokrati bortom politiken: En begreppshistorisk analys av demokratibegreppet inom Sveriges socialdemokratiska arbetarparti 1919-1939*. Stockholm: Atlas.
- Friis, Karsten, 1999. *Stat, nasjon og verneplikt: en genealogisk analyse av stats- og nasjonsbyggingen i Norge med fokus på verneplikten*. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt.
- Furre, Berge, 1993. *Norsk historie 1905-1990*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Gerhardsen, Einar, 1972. *Samarbete och strid: minnen 1945-1955*. Stockholm: Tiden.
- Goetschel, Laurent, 2011. "Neutrals as brokers of peacebuilding ideas?", *Cooperation and Conflict*, Vol. 46, No. 3, s. 312-333.
- Haagkonvention 5, *Konvention om rättigheter och skyldigheter hos neutrala makter och personer i händelse av krig på fast mark*, 18 oktober 1907. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://data.riksdagen.se/fil/A2B76353-02AD-4780-9F08-848F80A87014> (Hämtad 2015-04-15)
- Haagkonvention 13, *Konvention om rättigheter och skyldigheter hos neutrala makter i havskrig*, 18 oktober 1907. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://data.riksdagen.se/fil/A2B76353-02AD-4780-9F08-848F80A87014> (Hämtad 2015-04-15)
- Heimo, Anne, 2014. "The 1918 Finnish Civil War Revisited: The Digital Aftermath", *Folklore*, Vol. 57, No. 1, s. 142-168.
- Hollis, Martin, 1994. *The philosophy of social science: an introduction*. Cambridge:University Press.
- Holmén, Janne, 2006. *Den politiska läroboken: Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under Kalla kriget*. Uppsala: Universitetsbiblioteket.
- Honko, Lauri, 2003. *The five performances of the Kalevala*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.folklorefellows.fi/?page_id=547 (Hämtad 2015-05-02)
- Hopf, Ted, 1998. "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, Vol. 23, No. 1, s. 171-200.
- Huber, Evelyne - Michelle Dion, 2002, "Revolution or contribution? Rational choice approaches in the study of Latin American politics", *Latin American Politics and Society*, Vol. 44, No. 3, s. 1-28.
- Jespersen, Knud, 2011. *A history of Denmark*. Andra upplagan. London: Palgrave Macmillan.
- Jutikkala, Eino – Kauko Pirinen, 1974. *A history of Finland*. Andra upplagan. New York: Praeger Publishers.
- Kennedy-Pipe, Caroline, 1995. *Stalin's cold War: Soviet strategies in Europe, 1943 to 1956*. Manchester: University Press.
- Lange, Halvard, 1952. *Norsk utenrikspolitikk siden 1945: Foredrag och debattinlegg*. Oslo: Johan Grundt Tanum.
- Leino, Olle, 1973. *Vem tackar Yrjö Leino? Ett mänskligt och politiskt dokument om Finlands kommunistiske inrikesminister 1945-1948*. Stockholm: Askild & Kärnekull.
- Lidegaard, Bo, 1996. *I kongens navn: Henrik Kauffmann i dansk diplomati 1919-1958*. Köpenhamn: New Baskerville.
- Liska, George, 1968. *Nations in alliance: The limits of interdependence*. Baltimore: The John Hopkins Press.

- Mintz, Alex – Karl DeRouen Jr, 2010. *Understanding Foreign Policy Decision Making*. Cambridge: University Press.
- Morgenthau, Hans, 1948. *Politics Among Nations*. New York: Knopf.
- Möller, Yngve, 1986. *Östen Undén: En biografi*. Stockholm: Norstedts
- Njølstad, Olav, 2008. *Jens Christian Hauge: fullt og helt*. Oslo: Aschehoug.
- North Atlantic Treaty Organization, 2013. *NATO history*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.nato.int/history/index.html> (Hämtad 2015-04-10)
- North Atlantic Treaty Organization, *North Atlantic Treaty*, 4 april 1949. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (Hämtad 2015-04-10)
- Norsk Rikskringkasting, 2012a, *Jens Christian Hauge: Nasjonens skygge del 1*. [TV-program], NRK1 10 april 2012.
- Norsk Rikskringkasting, 2012b, *Jens Christian Hauge: Nasjonens skygge del 2*. [TV-program], NRK1 17 april 2012.
- Paasikivi Juho Kusto, 1985. *J.K. Paasikkivis dagböcker 1944-1956: Första delen – Vid katastrofens rand (26.6.44- 10.2.47)*. Helsingfors: Söderströms.
- Paasikivi Juho Kusto, 1986. *J.K. Paasikkivis dagböcker 1944-1956: Andra delen – De farliga åren(12.2.47-16.2.50)*. Helsingfors: Söderströms.
- Rasmussen, Gustav, 1948. *Spørsmålet om en Atlanterhavspagt*. Udenrigsministeriets arkiv, journal nr. 5.H.10.a.
- Reus-Smit, Christian, 2013, "Constructivism" i Burchill, Scott – Andrew Linklater (red.), *Theories of international relations*. Femte upplagan. New York: Palgrave Macmillan, s. 217-240.
- Riste, Olav, 2012. "Britain and Norway: From war to cold war, 1944-1951", *Scandinavian journal of history*, Vol. 37, No. 2, s. 164-170.
- Rottem, Svein Vigeland, 2007, "The Ambivalent Ally: Norway in the New NATO", *Contemporary Security Policy*, Vol. 28, No. 3, s. 619-637.
- Sainio, Venla, 2014. "Leino, Yrjö", *Biografiskt lexicon för Finland*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.blf.fi/artikel.php?id=779> (Hämtad 2015-04-28)
- Scott, Len, 2011, "International history 1900-90" i Baylis, John – Steve Smith – Patricia Owens, *The Globalization of world politics. An introduction to international relations*. Femte upplagan. Oxford:Oxford University Press, s. 50-65.
- Snyder, Glenn H, 1991, "Alliance, balance and stability", *International Organization*, Vol. 45, No. 1, s. 121-142.
- Steinbock, Dan, 2008, "NATO and Northern Europe: From Nordic Balance to Northern Balance", *American Foreign Policy Interests*, Vol. 30, No. 4, s. 196-210.
- Sturmthal, Adolf, 1950. "Democratic socialism in Europe", *World Politics*, Vol. 3, No. 1, s. 88-113.
- Teorell, Jan – Torsten Svensson, 2007. *Att fråga och att svara*. Malmö: Liber AB
- Thing, Morten, 1990. *The Communist Party of Denmark and Comintern 1919-1943*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://diggy.ruc.dk/bitstream/1800/1073/1/The_communist_party.pdf (Hämtad 2015-05-03)
- Thorsen, Leif, 1998. *Hans Hedtoft: en biografi*. Odense: Odense Universitetsforlag
- Undén, Östen, 1963. *Tankar om utrikespolitik*. Stockholm: Rabén och Sjögren.
- Undén, Östen, 1966. *Minnesanteckningar*. Stockholm: Bonniers.

- Undén, Östen, 1970. *Tal från krigsåren*. Stockholm: Rabén och Sjögren.
- Walt, Stephen M, 1985, "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security*, Vol. 9, No. 4, s. 3-43.
- Walt, Stephen M, 1987. *Origins of Alliance*. Ithaca: Cornell University Press.
- Windsor, Philip, 1989. "Neutral states in historical perspective" i Kruzel – Hazel (red.) *Between the blocs. Problems and prospects for Europe's neutral and non-aligned states*. Cambridge: University Press, s. 3-9.
- Örvik, Nils, 1966. "Scandinavia, NATO and Northern Security", *International Organization*, Vol. 20, No. 3, s. 380-397.

Bilagor

Bilaga 1:

Bilaga 1. Bearbetad version av Hollis, 1994:19.

Bilaga 2:

	Explanation	Understanding
Holism	Systems	'Games'
Individualism	Agents	Actors

Bilaga 2. Originalversion av Hollis, 1994:19.